

Skolbiblioteksverksamhetens nuläge och utmaningar enligt rektorer och elever

- en intervjustudie

2020-02-07

Av Annika Hellberg, lektor och Maria Eriksson, utvecklingsledare
Center för skolutveckling, Utbildningsförvaltningen, Göteborgs stad

Versionshantering

Datum	Version	Beskrivning	Andrat av
200115	0.1	Arbetsdokument	Annika Hellberg och Maria Eriksson
200205	0,5	Korrekturläsning färdig	Cecilia Fors
200207	1.0	Färdig rapport	Annika Hellberg och Maria Eriksson

Innehåll

1. Inledning och bakgrund	3
Rektors ansvar och uppdrag för en fungerande skolbiblioteksverksamhet	4
Skolbiblioteksverksamhet i förhållande till elevers lärande	5
Möjliga perspektiv på skolbiblioteksverksamhet	6
2. Uppdrag och metod	6
Urval	7
3. Resultat och reflektion	9
3.1 Rektorernas beskrivningar av skolbiblioteksverksamhet	9
Nuläge	10
Fokus på språk- läs- och skrivutveckling	10
Olika sätt och grad att arbeta med specialpedagogik	12
Svag representation av värdegrunds-, jämställdhetsfrågor och normkritik	13
Frånvaro av uttalande tankar kring övriga perspektiv på skolbiblioteksverksamhet	14
Svårigheter med att uppnå MIK-uppdraget	14
Svårigheter att möta elevers digitala vanor	16
Behov av kompetensutveckling	18
Olika förutsättningar för elevinflytande	19
Utmaningar i uppdraget	21
Ekonomiska begränsningar i att bemanna och driva ett skolbibliotek	21
Ekonomiska skillnader mellan äldre och nybyggda skolor	23
Svårigheter med rekrytering och att ge personal dubbla uppdrag	24
Brist på lämpliga lokaler	25
Stödja och utveckla skolbiblioteksverksamheten	26

Rektorns betydande roll	26
Vikten av samverkan mellan lärare och skolbibliotekarie eller skolbiblioteksansvarig	27
Vikten av systematiskt kvalitetsarbete	29
Vikten av inspiration, utbildning, nätverk och erfarenhetsutbyte	30
3.2 Elevernas beskrivningar av skolbiblioteksverksamhet	32
Nuläge	32
Skolbiblioteket som plats för lugn och ro och socialt möte	32
Skolbibliotek används i olika grad i undervisning	34
Elevers begränsade syn på skolbibliotekaries uppdrag	36
Författarbesök är inspirerande	37
Elevinflytande	38
Elevernas önsknings kring bokbestånd och lärmiljö	38
Eleverna önskar fler flerspråkiga böcker	39
Eleverna önskar längre öppettider av skolbiblioteken	40
4. Slutdiskussion	42
Skolbiblioteksverksamheten är inte likvärdig för eleverna	43
Utvecklingsområden	43
Ekonomi	44
Kompetensförsörjning	44
Lokaler	45
Samverkan kring samtliga perspektiv på skolbiblioteksverksamhet	46
Förslag på frågor kopplat till olika roller	46
Inför upprättandet av skolbiblioteksplanen	47
Referenslista	49
Bilaga 1: Intervjufrågor rektorerna	49
Bilaga 2: Intervjufrågor eleverna	51
Bilaga 3: Informationsbrev till rektorerna	52

1. Inledning och bakgrund

Skolbibliotek finns med i skollagen, och därmed också en del av huvudmannens uppdrag. Detta reglerades i bibliotekslagen 2011. Bestämmelsen innebär bland annat att det ska finnas ändamålsenliga lokaler för utbildning och den utrustning som behövs utifrån elevers varierande behov avseende kommunikation, information och informationsteknik så att syftet med utbildningen ska kunna uppfyllas. Bestämmelsen gäller i alla skolformer och fritidshem och för alla huvudmän.

I förorden till skollagen skrev regeringen att skolbiblioteken spelar en så viktig roll för att stimulera elevernas intresse för läsning och litteratur samt för att tillgodose deras behov av material för utbildningen, att det är motiverat med en egen bestämmelse i skollagen. Regeringen ansåg dessutom att det var självklart att även elever i grundsärskolan, specialskolan och sameskolan skulle omfattas av bestämmelsen. Tillgången till skolbibliotek måste kunna anordnas på olika sätt beroende på de lokala förhållandena vid varje skola. En liten skola på landsbygden kan ha behov av andra lösningar än en stor skola i en storstad. Därför måste anordnandet av skolbibliotek kunna se olika ut utifrån varje skola och elevernas olika behov och förutsättningar.¹

I Sverige har det gjorts satsningar på skolbibliotek med syfte att gynna elevers lärande och öka likvärdigheten i undervisningen. I och med denna satsning har rektorerna sedan juli 2018 fått ett tydligare ansvar för att skolbiblioteken ska ingå i den pedagogiska verksamheten och gynna elevers språkliga förmåga och digitala kompetens². I skollagen³ står det att samtliga elever ska ha tillgång till ett skolbibliotek och att huvudman och rektor ansvarar för detta. Orsaken till denna satsning är att forskning visat att ett välfungerande skolbibliotek kan bidra till måluppfyllelse (Gärdén, 2017). Därför kan det ses som en tillgång i elevers lärande och utveckling, och rektor har en viktig roll för att det ska fungera.

¹ Organisering av skolbibliotek. Hämtade 2020 01 14 www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/organisera-for-skolbibliotek-i-undervisningen

² Läroplan för grundskola. Hämtad 2018-06-29: <https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a65d48d/1553968042333/pdf3975.pdf>

³ Skollagen (2010:800) Hämtad 2018-06-20: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800

Rektors ansvar och uppdrag för en fungerande skolbiblioteksverksamhet

Indikatorer på en välfungerande skolbiblioteksverksamhet är att skolbibliotekarie och lärare samverkar och att rektor ansvarar för detta (Gärdén, 2017). Skolbiblioteket ingår som en integrerad del i den pedagogiska verksamheten. I rektorns uppgifter ingår att se till att lärare och bibliotekarier får tillräckligt med tid för att kunna samverka, att samtala och planera gemensamma aktiviteter. Viktigt är även att rektor skapar förutsättningar för att lärare och skolbibliotekarier att förstå varandras uppdrag, så att de inte ser varandra som konkurrenter (Gärdén, 2017). Forskning har visat att när bibliotekarie och lärare samarbetar bidrar det till en positiv inverkan på elevers lärande (Bikos, Papadimitriou och Giannakopoulos, 2014). Rektor behöver också skapa förutsättningar att integrera skolbiblioteksverksamheten i flera olika ämnen, i värdegrundsarbete, jämlikhetsarbete och medie- och informationskunnighet (MIK). Vidare behöver rektor ansvara för att skolbiblioteksverksamheten ingår som en del av skolans kvalitetsarbete samt tydligt visa förväntningar på att lärare ska använda skolbiblioteket.

Enligt läroplanen har rektor i uppdrag att se till att

- ”skolbibliotekets verksamhet används som en del i undervisningen för att stärka elevernas språkliga förmåga och digitala kompetens” (Lgr 11, s. 17)

Rektorn har ansvar för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att

- ”Skolans arbetsmiljö utformas så att alla elever, för att själva kunna söka och utveckla kunskaper, ges aktivt lärarstöd och får tillgång till och förutsättningar att använda läromedel av god kvalitet samt andra lärverktyg för en tidsenlig utbildning, bland annat skolbibliotek och digitala verktyg” (2.8 Rektorns ansvar).
- ”Skolbibliotekets verksamhet används som en del i undervisningen för att stärka elevernas språkliga förmåga och digitala kompetens” (2.8 Rektorns ansvar).

Enligt skollagen är rektorns ansvar följande:

35 § För utbildningen ska de lokaler och den utrustning finnas som behövs för att syftet med utbildningen ska kunna uppfyllas.

36 § Eleverna i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskola ska ha tillgång till skolbibliotek.

Trots formuleringar i skollagen visar rapporter som skolinspektionen gjort att många skolor inte erbjuder skolbiblioteksverksamhet. Vad detta beror på kan ha olika orsaker, såsom dålig ekonomi, otillräckligt bokbestånd, brist på lokaler, och otillräcklig bemanning men även brister i styrning⁴.

2014 beslutade regeringen⁵ att tillkalla en särskild utredning om att undersöka arbetssituationen för rektorer i syfte att förbättra elevers måluppfyllelse. I uppdraget ingick att se över vilka faktorer som påverkar rektorernas ansvar och befogenheter. Utredningen visar att rektorer upplever att den stora mängden administrativa uppgifter åter upp den tid som de också förväntas lägga på pedagogisk ledning. Vad som också framkommer i rapporten är att kommunala rektorer upplever att deras befogenheter och ansvar påverkas av budget och ekonomi. Budget påverkar bland annat om det ska finnas datorer, skolbibliotek och andra hjälpmedel, men också om elever i behov av särskilt stöd ska få det. Vidare visar utredningen att många rektorer upplever tidsbrist. Vad som också framkommer i rapporten är att både rektorer och huvudmän är överens om svårigheterna med att delegera arbetsuppgifter till lärarna, då även deras arbetssituation är belastad. Resultaten från utredningen visar också att många av utmaningarna är kopplade till svagheter i styrkedjan. Exempelvis samtalar de olika nivåerna i styrkedjan inte tillräckligt för att få till en gemensam strategi kring hur måluppfyllelsen hos elever ska öka.

Skolbiblioteksverksamhet i förhållande till elevers lärande

De forskningsprojekt som studerat skolbiblioteksverksamhetens betydelse för elevers lärande, har visat att måluppfyllelse kan öka. Resultaten visar bland annat att skolbiblioteksverksamhet har effekter på att elever presterar bättre på prov, och då i synnerlighet de lågpresterande elevernas resultat (se bl.a. Frances, Lance & Lietzau, 2010). I en annan studie undersöktes effekten av att skolbiblioteken hade tagits bort och vilken inverkan det hade på elevers lärande. Resultaten från denna studie visar en nedgång i elevers prestationer efter att skolbiblioteket inte erbjöds mer.

⁴ Skolverket (2018) *Redovisning av uppdrag att se över i vilken mån skolbibliotekets funktion och skolbibliotekariens kompetens i dag används på bästa sätt för att stärka utbildningens kvalitet*. Hämtad 2019-08-06 <https://www.skolverket.se/publikationer?id=3937>

⁵Rektorn och styrkedjan – betänkande av utredningen om rektorernas arbetssituation inom skolväsendet. Hämtad 2019-10-08 <https://www.regeringen.se/contentassets/648eb1cdb67c400f865605f8d6f531ca/rektorn-och-styrkedjan-sou-201522>

I Annika Anderssons (2019) masteruppsats om elevers syn på skolbibliotekets betydelse för lärande, framkommer att majoriteten av eleverna uppskattar biblioteket som ett mysigt ställe där de känner sig trygga och kan förbättra sina studieresultat. Svaren visar också vikten av en kompetent, lyhörd och snäll bibliotekarie.

Möjliga perspektiv på skolbiblioteksverksamhet

I vår genomgång av styrdokument, rapporter och forskning hittade vi ingen tydlig beskrivning av vad som ska ingå i skolbiblioteksverksamhet. Uppdraget är både brett och komplext. Bilden nedan är ett försök att samla olika möjliga perspektiv på vad skolbiblioteksverksamhet kan innehålla utifrån styrdokument, rapporter och forskning. Bilden har även utvecklats i de intervjuer vi gjorde för att få en fördjupad förståelse. De olika perspektiven är inte viktade mot varandra. Bilden har använts som diskussionsstöd under intervjuerna med rektorerna.

Bild på möjliga perspektiv som ingår i skolbiblioteksverksamhet utifrån styrdokument, rapporter, forskning och intervjuer av nyckelpersoner inom skolbibliotek i Göteborgs Stad.

2. Uppdrag och metod

Denna rapport är en redovisning av resultaten från en intervjurapport genomförd under hösten 2019. Uppdraget gavs av grundskoleförvaltningen till Center för skolutveckling och är avsedd att ligga till grund för utformningen av den skolbiblioteksplan som Eeva Bolin Johansson (grundskoleförvaltningen) ska upprätta under vårterminen 2020. Syftet

med intervjustudien är att ta del av rektorernas beskrivningar och av de utmaningar de upplever med uppdraget av skolbiblioteksverksamhet. Skolbiblioteksplanen avses att användas som ett redskap i utvecklingsarbetet för skolbiblioteksverksamheten.

Genomförandet av rapporten och intervjuerna gjordes av Annika Hellberg och Maria Eriksson från Center för skolutveckling (CFS). Rapporten bygger på intervjuer med tio rektorer samt sex elevgrupper från grundskolan. För att få en fördjupad förståelse om uppdraget och om området, genomfördes först intervjuer med Eeva Bolin Johansson (utbildningsförvaltningen), Solveig Eriksson (skolbibliotekskonsulent), Hanna Thulin (skolbibliotekarie) och Pia Börjesson (verksamhetsutvecklare, digitalisering och innovation). De möjliga perspektiv som redogörs på bilden ovan användes som utgångspunkt i intervjun med Eeva Bolin Johansson och Solveig Eriksson för att synliggöra vår förståelse för vad skolbiblioteksverksamhet kan innebära.

Bilden och intervjufrågorna till rektorerna och eleverna utformades i ett första steg av Annika Hellberg och Maria Eriksson. I nästa steg stämdes dessa av med Eeva Bolin och Solveig Eriksson, för att få bekräftelse av att de fungerar som ett underlag till den skolbiblioteksplan som ska upprättas.

Urval

Intervjuerna med rektorerna och eleverna genomfördes under september-december 2019. Elevintervjuerna tog cirka 20–30 minuter (se frågor i bilaga 2) och gjordes i mindre grupper om ca 3 elever i grupp. I en skola valdes dock 6 elever ut som intervjuades samtidigt. Innan varje intervju informerade vi både rektorer och eleverna att vi önskade spela in intervjun, vilket samtliga samtyckte till. Då eleverna intervjuades tillsammans och vi ville ta del av deras enskilda tankar kring skolbiblioteket, lät vi eleverna besvara samma fråga en och en i taget. Urvalet av elever gjorde rektorerna på de enskilda skolorna. Sammanlagt intervjuades 5 elevgrupper, varav en med elever i årskurs 3, de övriga med elever från årskurs 4–9.

I nedanstående tabell redogörs för antalet skolor som deltog, vilka årskurser skolorna har, vilken årskurs eleverna som vi intervjuade gick, samt hur mycket tid som skolbiblioteksansvarig eller skolbibliotekarie hade avsatt i sitt uppdrag kring skolbiblioteksverksamhet.

Tabell 1

Skola	Årskurs	Årskurs och antalet elever per intervju	Utbildning	Tid för uppdraget
Skola 1	F-9	4–6 (Gruppintervju på 6 elever)	Skolbibliotekarie	100%
Skola 2	4–9	-	Lärare	100%
Skola 3	F-6	6 (3 elever)	Outbildad personal	30–40%
Skola 4	F-3	3 (3 elever)	Förstelärare	Vissa timmar i veckan
Skola 5	F-3	-	Lärare	Träff 1 gång i månaden
Skola 6	F-9	4–6 samt 7–9 (3 elever intervjuades X 2)	Förstelärare	3 timmar i veckan
Skola 7	F-9	-	0 ansvarig	0 skolbibliotek
Skola 8	4–9	-	SVA lärare	100%
Skola 9	F-9	-	Lärare	50%
Skola 10	F-9	9 (3 elever)	Skolbibliotekarie	2 dagar i veckan

De enskilda intervjuerna med rektorer tog cirka en timme (se frågor i bilaga 1). Urvalet av skolor och rektorer gjordes av representanter på skolbibliotekscentralen. Syftet med urvalet var dels att de deltagande skolorna skulle spegla geografisk spridning och en socioekonomisk bredd, dels att få en bred bild av variation av olika fungerande skolbiblioteksverksamhet i Göteborgs Stad. Rektorerna kontaktades först via ett informationsbrev där de delgavs syftet med undersökningen (se bilaga 3) och sedan via e-post för att boka tid för intervjun. Av de 19 tillfrågade skolorna svarade 10 rektorer ja till att vi fick komma och intervju dem.

Sammanlagt intervjuades 10 rektorer i grundskolan från Angered, Askim/Frölunda/Högsbo, Östra Göteborg och Västra och Norra Hisingen. Några skolor som valdes ut och ingick i studien hade välfungerande skolbiblioteksverksamhet, några hade fungerande och några hade inte lika välfungerande skolbiblioteksverksamhet. Samtliga intervjuer spelades in, samtidigt som minnesanteckningar togs. Delar av inspelningarna transkriberades inte ordagrant, utan lyssnades igenom för att lägga till särskilda intressanta beskrivningar som rektorerna och eleverna gjorde i rapportens resultatkapitel. Bilden på möjliga perspektiv på skolbiblioteksverksamhet användes som underlag i samtliga intervjuer med rektorerna.

Namn och område som nämns i rektorernas och elevernas svar har ersatts med NN och folkbibliotek när enskilda bibliotek namnges. När rektorerna vid intervjutillfället kallat någon för skolbibliotekarie som inte har en sådan utbildning, så har vi i rapporten ändrat titeln till skolbiblioteksansvarig. Detta för att läsaren ska veta om det är en utbildad skolbibliotekarie eller en skolbibliotekarie som rektorerna hänvisar till.

Värt att notera är att rapporten bygger på rektorernas och elevernas beskrivningar av skolan och skolbiblioteksverksamheten, och att vi inte varit ute och observerat de faktiska premisserna för hur skolbiblioteksverksamheten fungerar på skolorna.

3. Resultat och reflektion

3.1 Rektorernas beskrivningar av skolbiblioteksverksamhet

Resultaten av rektorernas beskrivningar presenteras i tre teman.

1) *Nuläget*, med undertema:

- fokus på språk- läs- och skrivutveckling.
- olika sätt och grad att arbeta med specialpedagogik.
- svag representation av värdegrunds- och jämställdhetsfrågor och normkritik.
- frånvaro av uttalande tankar kring övriga perspektiv på skolbiblioteksverksamhet.
- svårigheter med att uppnå MIK-uppdraget.
- svårigheter att möta elevers digitala vanor.
- behov av kompetensutveckling.

- olika förutsättningar för elevinflytande.

2) *Utmaningar i uppdrag*, med undertema:

- ekonomiska begränsningar i att bemanna och driva ett skolbibliotek, ekonomiska skillnader mellan äldre och nybyggda skolor.
- svårigheter med rekrytering och att ge personal dubbla uppdrag, brist på lämpliga lokaler.

3) *Stödja och utveckla skolbiblioteksverksamheten*, med undertema:

- rektorns betydande roll.
- vikten av samverkan mellan lärare och skolbibliotekarie eller skolbiblioteksansvarig.
- vikten av systematiskt kvalitetsarbete.
- vikten av inspiration, utbildning, nätverk och erfarenhetsutbyte.

Varje undertema beskrivs i relation till citat och avslutas med reflektioner där vi tolkar svaren.

Nuläge

Fokus på språk- läs- och skrivutveckling

På frågan om hur rektorerna i nuläget arbetar med skolbiblioteksverksamheten svarar samtliga rektorer att de mestadels arbetar med språk-, läs- och skrivutveckling i förhållande till skolbiblioteksverksamhet. De beskriver hur de arbetar med läsutmaningar, läslov, läsprojekt, pedagogiska torsdagar, författarbesök och litteraturvecka.

”Vi har läslovet vecka 44, litteraturvecka där hela skolan läser. Vi planerar också att hålla öppet för att vara med på högläsning under raster.”

”Vi har läsprojekt på hösten som ska bidra till att öka elevernas läsförmåga. Bibliotekarien går ut i klasserna och har bokprat, främst på lågstadiet. Lärare får tillgång till boklådor. Parläsning, vi ser att man inte blir bättre genom att läsa tyst.”

”Här fungerar skolbiblioteket i undervisningen [sic]. Det beror på att läs och skriv är genomgående för alla lärare i alla ämnen. Läsutmaningar, lovläsning etcetera. som initieras av biblioteket för att trimma och våga, att eleverna tar steget att låna och läsa litteratur. Vi måste få igång läs och skriv, på olika sätt, inte bara i klassrummen utan en annan arena där man får läsa mellan raderna, känna, uppleva och få se [sic]. Ett annat meritvärde är lovutmaningar, att läsa så många böcker som möjligt. Det är 20–40 elever som tar utmaningarna och kommer på att det är roligt att läsa. En av klasserna vann en tävling. Det ger ett riktmärke att detta ger något, vilket är viktigt.”

“Så tar vi hit författare till skolan. Det brukar vara jättebra och viktigt när folk kommer utifrån. Det kan vara från företag eller alla möjliga som vill in i skolan. Men att ta hit författare där de berättar om böcker de själva har skrivit, där eleverna själva får vara lite kreativa. Då blir biblioteket som en social och kulturell mötesplats där elever får möta nya människor. Att många elever får upp synen på vad en författare är. Man får träffa en riktig författare som berättar om hur man tänker när man skriver böcker, när man skriver historier, och så tror jag att det öppnar upp möjligheter där elever själva kanske vill bli författare. Det är ett av de yrken man tycker är spännande.”

Rektorerna redogör i stor utsträckning för skolans arbete med elevers läs- och skrivutveckling. Hur skolor arbetar med dessa aspekter ser olika ut på olika skolor. Rektorer beskriver vikten av att ha gemensamma läsutmaningar, läslov och läsprojekt på skolorna där elever ska få erfara och få kunskaper i språk-, läs och skrivutveckling, och skapa möjligheter till läslust. Vidare beskriver flera rektorer vikten av författarbesök i skolan, där elever ges möjlighet att själva få ta del av författarens erfarenheter.

Reflektion

Det är tydligt i intervjuerna med både rektorer och elever att skolorna främst prioriterar språk-, läs- och skrivfrämjande arbete, och att de ibland stannar vid det och inte går vidare till övriga perspektiv. Uppdraget omhändertas därför inte i sin helhet.

Vi tänker att det kan bero på flera olika saker så som:

- Språk-, läs- och skrivarbete är tydligare kopplat till skolans läroplan
- Skolbiblioteksverksamhet har traditionellt sett haft fokus enbart på böcker och läsning, och övriga perspektiv har tillkommit och vidgats efter hand
- Det är inte tillräckligt tydligt definierat i styrdokument vad uppdraget med skolbiblioteksverksamhet innefattar
- Det finns inte tillräckligt med personella och materiella resurser för att genomföra uppdraget med samtliga perspektiv i bilden ovan
- Det saknas viss kompetens kring att arbeta med övriga perspektiv
- Uppdraget är komplext och svårt att få till i praktiken, det krävs till exempel en bred samverkan mellan lärare (SLS-utvecklare, IKT-pedagoger, förste-, ämneslärare, etcetera.)

Förslag på åtgärder:

- Att stötta rektorerna i att förstå uppdraget och dess komplexitet, och att fortbilda personalen i de delar av uppdraget som skolorna idag inte arbetar tillräckligt med.

Olika sätt och grad att arbeta med specialpedagogik

På frågan om hur skolan arbetar med specialpedagogik kopplat till skolbiblioteksverksamhet framkommer det att några skolor gör det. Några rektorer beskriver att skolbiblioteken tillhandahåller inläsnings- och bildstöd för barn i behov av särskilt stöd. En rektor beskriver att hen kombinerar bibliotek med ett studiecenter. Rektorerna nämner också att de anpassar undervisningen i klassrummen för de elever som är i behov av särskilt stöd och att dessa elever inte särskiljs från klassen.

”Specialpedagogik är ett viktigt perspektiv. Ibland behöver vi göra saker tillgängliga på ett annat sätt, till exempel lästläst eller anpassa miljön. Där tycker jag att vårt bibliotek är ganska bra. Det är välkommande och man kan gå in en eller flera. I min värld ska det vara så bra som möjligt för alla. Specialpedagoger har möjlighet att vara med och påverka.”

”Lokalen används mer generellt men ger det särskilda stödet i klassrummet, elever särskiljs väldigt lite från klassen. Vi har mycket IT-baserat stöd, inlärningsstöd.”

”Skolbiblioteket är idag ett kombinerat studiecenter och bibliotek som är öppet alla dagar i veckan, men vi samarbetar även med folkbiblioteket. Där det är bemannat med lärare och vuxna där elever kan sätta sig och läsa och låna böcker. Låg- och mellanstadiet använder biblioteket mycket, finns olika bokgenrer. Klassrummet används som minibibliotek för läxhjälp, studieteknik, modersmål kombinerat med böcker, lärare med olika ämnesbehörighet

är där olika tider medan en SVA-lärare är där hela tiden [sic]. Sva-lärare är där för att hjälpa eleverna, stimulera läsningen och så vidare. Vi har en kunskapsportal - Eleverna skriver upp sig i en pärm om vad de ska göra, eller läsa eller någonting. Där finns ett bra samarbete mellan klass-ämneslärare och biblioteket. Behöver till exempel Pelle extra tid för läsförståelse så har läraren ordnat att den här boken ska vi läsa nu och så gå han dit och läser med NN. Elever har även möjlighet att gå dit om de är i behov av mer lugn och ro.”

Den bild som framkommer i svaren är att skolbiblioteken ibland ses som stöd i hur elever ska kunna mötas utifrån deras särskilda behov. Flera rektorer uppger att de använder olika inläsningstjänster (inlästa läromedel med mera) och digitala hjälpmedel som ska hjälpa elever som behöver dessa. Vidare beskriver de stöd via digitala system som kunskapsportalen, där det syns vad elever behöver arbeta med, så att lärare eller SVA-lärare kan se över vad enskilda elever behöver ha hjälp med.

Svag representation av värdegrunds-, jämställdhetsfrågor och normkritik

På frågan om hur skolor arbetar med skolbiblioteksverksamhet svarar endast ett fåtal rektorer att de arbetar med värdegrund, jämställdhet och med normkritik.

”Vi köpte in böcker för några år sedan, kvinnor genom historien, denna bok används aktivt i flera klassrum samtidigt. De gjorde arbete kring de berättelserna. Böcker ger sätt att närma sig sådana lite svåra ämnen. Vi har även arbetat med böcker som berör olika familjekonstellationer [sic]. Pappor är en grupp som inte läser så mycket för sina barn. Det är något vi pratat om att lyfta.”

”Denna skola arbetar mycket med värdegrundsfrågor, jämställdhetsfrågor och normkritik [sic]. Därför är det inte något konstigt att arbeta med dessa frågor. Det köps in böcker som berör. Vad speglar böckerna för omvärldsbild, finns det något för alla? Vi har tagit hjälp av särskilda förlag vid inköp. En annan demokratiprocess var att alla elever på skolan fick vara med och namnge biblioteket. Eleverna fick rösta fram namnet via elevrådet. Alla klasser fick rösta.”

”Normkritik, där är det NN, som är skolbiblioteksansvarig, som ansvarar för olika råd, varav ett är ett normkritiskt råd. Hon vet ju vad som jobbas med i klasserna och är med och driver vårt arbete med normkritik på skolan.”

Rektorerna beskriver hur de köpt in böcker för att arbeta med normkritik, värdegrund och jämställdhetsfrågor. Några beskriver bokens betydelse för att närma sig känsliga frågor som olika familjekonstellationer samt synen på kvinnor historiskt. Några rektorer

beskriver att de ingår i utvecklingsprojekt vars syfte är att utjämna skillnader i uppväxtvillkor genom meningsfulla fritidsaktiviteter och trygga mötesplatser för barnfamiljer och andra invånare.

Frånvaro av uttalande tankar kring övriga perspektiv på skolbiblioteksverksamhet

I rektorernas svar finner vi inga exempel på hur de arbetar med exempelvis estetiska lärprocesser, elevhälsa, kulturperspektiv. Det är inte heller tydligt hur skolbiblioteket kan ses som en social- och kulturell mötesplats.

Reflektion

Vi märker under intervjuerna att det inte är helt lätt för rektorerna att beskriva uppdraget med skolbiblioteksverksamhet, men de finner stor hjälp av den bild vi tagit fram som diskussionsunderlag. Uppdraget beskrivs som komplext och inte helt lätt att greppa och svårt att få till i praktiken. Det kan innebära att elever inte får de utmaningar och kunskaper som de enligt styrdokument har rätt till och kan behöva för att nå måluppfyllelse.

Förslag på åtgärder:

- Tydliggöra vad som ingår i uppdraget med skolbiblioteksverksamhet.

Svårigheter med att uppnå MIK-uppdraget

Några av rektorerna beskriver hur de arbetar specifikt med MIK-frågor, främst med informationssökning och källkritik. De betonar i sina svar att lärare, förstelärare och IKT-pedagoger är viktiga resurser i det arbetet, då det inte bara sker i skolbiblioteket utan också i de enskilda klassrummen, i enskilda ämnen. Samtidigt beskriver de att det samarbetet är svårt att få till och att det oftast sker parallellt i olika sidospår.

De nämner att det är viktigt att eleverna har tillgång till egna digitala verktyg som datorer eller lärplattor, att de finns på plats när de ska söka information.

”Vi har en IKT-pedagog, dock inte som arbetar i samarbete med skolbiblioteket utan mer som ett sidospår i sig själv.”

”Det är något som lärare också har i uppdraget. Källkritik är än mer viktigt idag, ett sådant flöde, vad kommer detta ifrån, hitta källor och så vidare. Utbildad bibliotekarie har det en del i sin utbildning, som är jätteviktig och som vi saknar här [sic]. Det är något vi pratar om, hur vi kan koppla ihop det digitala med skolbiblioteksuppdraget och få det som en naturlig del, där har vi en del kvar. Tvåorna brukar få en bamsetidning som de arbetar med källkritik som är väldigt bra. Eleverna blir uppmärksamma på att man inte kan tro på allt som skrivs.”

”MIK, att eleverna som använder sig av biblioteket med både sina lärare, IKT-pedagoger och skolbiblioteksansvarig får hjälp. Vissa veckor arbetar vi med källkritik. Biblioteksansvarig tillsammans med IKT-pedagog samarbetar för att eleverna ska bli säkrare på vad vilka källor de använder [sic]. Hade varit bra med mer personal, hade gjort skillnad, gärna skolbibliotekarie som kan mer hur man riktar sig till läsarna. Det har inte våra anställda på samma sätt, även om det är en mycket kompetent person.”

Svaren pekar på att skolorna arbetar med MIK-uppdraget i olika stor utsträckning utifrån olika förutsättningar och har kommit olika långt. I många fall är det en lärare som är skolbiblioteksansvarig. Eftersom hen inte har samma utbildning som en skolbibliotekarie, skapas skillnader i hur skolorna arbetar med MIK-uppdraget. Graden av kompetens avgör därmed hur skolan tar sig an MIK-frågorna, vilket gör att eleverna inte kan erbjudas fullt stöd kring dem.

Reflektion

Det finns en otydlighet i vad uppdraget med MIK inom skolbiblioteksverksamhet innebär, och det återspeglar sig i rektorernas svar. Ursprungligen var det UNESCO som myntade begreppet för att sammanföra olika kunskaper som medborgare behöver för att kunna vara en del av och ta del av samhället. Unesco-professorn Ulla Carlsson beskriver MIK så här:

“Att vara mediekunnig innebär att ha mångfacetterade kunskaper och olika färdigheter. Förutom tillgång till medier och kommunikation med allt vad det innebär, gäller det kunskap om hur medierna fungerar, hur de skapar mening, hur medie- och kommunikationsindustrin är organiserad, de mål mot vilka de arbetar, hur de tjänar sina pengar och inte minst vikten av källkritik, att kunna filtrera fram och klassificera information ur det stora flödet av data och bilder.

Inte nog kan vikten av kunskap om politisk censur, hot mot enskilda journalister, reklamens roll, en marknadsstyrd journalistik som undergräver etiska regler och självreglering betonas.

Men det räcker inte. Att vara medie- och informationskunnig är också att ha god kunskap om hur olika medier kan användas för kreativa uttryck - att producera eget medieinnehåll - att uttrycka sig på många olika sätt genom bild, ljud och ord. Och inte minst innebörden av att vara en del av det offentliga rummet” (Carlsson, 2014, s. 8).

Skolbibliotekariens kompetens ligger främst inom informationssökning och källkritik, medan MIK är frågor som sträcker sig bredare än så, till exempel produktion av information för kommunikation som medborgare.

MIK återfinns i läroplanerna även om det inte uttryckligen nämns, däremot är det uttalat kopplat till skolbibliotekariens uppdrag. Arbetet kring MIK är ett lagarbete, men styrdokumentet gör inte rollerna tydliga, därför tänker vi att det är svårt att få till i praktiken och att uppdraget är övermäktigt enbart för skolbibliotekarier. Det är bättre att se till att olika roller med olika kompetens arbetar tillsammans för de gemensamma målen med MIK.

Konsekvensen är att eleverna inte får tillgång till de kompetenser som en utbildad skolbibliotekarie tillsammans med lärare skulle kunna erbjuda. Frågan är vilka följder det får för elevernas nuvarande och kommande deltagande i samhället?

Förslag på åtgärder:

- Tydliggöra MIK-uppdraget och vem som gör vad.
- Skolbibliotekarien kan fungera som samordnare i det arbetet, men kan inte utföra uppdraget själv. Det krävs att IKT-pedagog och lärare är delaktiga.

Svårigheter att möta elevers digitala vanor

En annan utmaning som rektorerna lyfter är att få elever intresserade av analoge böcker i ett digitaliserat samhälle. Några rektorer beskriver vikten av att ha ett rikt utbud av böcker men också kunna möta elevers digitala vanor.

”Att det finns ett rikt utbud av böcker som tar hänsyn till olika behov, intressen och förmågor [sic]. Barnen idag kräver att det händer något, med snabba belöningar. Att möta den värld de lever i. Den risken som finns i skolan och generellt är att vissa saker finns som de alltid funnits, medan världen utanför förändras.”

”Själva läsandet, att hålla i en bok och tolka det som sägs mellan raderna, att se nyanser, färger, lyssna på andras tankar, andra perspektiv. Bland våra elever finns det en torftighet,

man är inte riktigt van vid att ändra perspektiv. Det är en av de stora utmaningarna här [sic]. Kanske är vi redan på väg till att det kan bli andra uttrycksformer. Kanske kommer boken att falla ut själv, där ser jag MIK som en del i det [sic]. Jag tror ganska mycket på att själva boken kanske inte attraherar 7–9 men kunskap att berätta måste anrikas.”

”Det är svårare nu att motivera med läsning, särskilt pojkar. Det finns annat som ger snabbare belöningar än att läsa en bok. Hur kan vi hitta sätt att motivera?”

Rektorer uttrycker en svårighet att möta elever där de är, och vilka behov de har. De beskriver att eleverna önskar att arbeta mer digitalt och inte alltid ser boken som ett viktigt verktyg i sitt lärande. Orsaker som beskrivs är att elever idag förutsätter att det måste hända något som resulterar i snabba belöningar, något som skolan inte alltid kan möta.

Reflektion

Skolor verkar ha svårigheter att möta de nya kraven i läroplanerna som ställs i förhållande till elevers digitala vanor kring informationssökning. Detta kan tolkas som om skolorna inte har förutsättningar att möta eleverna och att det är en utmaning. Dels kan det handla om att det inte finns arenor där man aktivt sätter sig ner och tar del av vart eleverna befinner sig, dels kan det handla om att lärare inte har tillräckligt med digital kompetens för att möta eleverna där de är.

Rektorers och elevers resonemang kring val av medium (bok eller digital enhet) för att hitta en viss information skiljer sig något. Rektorerna beskriver motsättningen mellan medierna och eleverna funderar på vilket av medierna som passar bäst för uppgiften. Så rektorerna ser utmaningar, samtidigt som elevernas tankegångar ligger närmare målen kring digital kompetens i läroplanerna.

Förslag på åtgärder:

- Se till att integrera elevers analoga och digitala vanor i undervisningen då det gynnar lärandet.
- Fortsätta erbjuda gemensam kompetensutveckling för skolbibliotekarie och skolbiblioteksansvarig och IKT-ansvarig (som den utbildning som Digitalisering och innovation och Skolbibliotekscentralen anordnat tillsammans).
- Arbete måste göras för att analoga och digitala medier ska kunna fungera sömlöst, där eleverna ska kunna välja källa för att hitta relevant information. Här ser vi ur ett MIK-perspektiv att det hade varit av stor vikt att samverka.

Inom MIK ska en medborgare ha kunskap om olika medium för att kunna använda det som passar bäst utifrån ändamål.

Behov av kompetensutveckling

På frågan om rektorer upplever att de själva eller personal behöver kompetensutveckling, och vet var de ska vända sig ifall de behöver inspiration eller diskutera skolbiblioteksverksamheten, svarar flera rektorer att de som ansvarar för skolbiblioteket deltar i olika kompetensutvecklingsinsatser. Majoriteten av rektorerna beskriver att de har haft kompetensutveckling för hela lärarlaget, exempelvis i språk- och kunskapsutveckling. Utöver det beskriver rektorer att lärare kan behöva kompetensutveckling i förhållande till MIK-uppdraget.

”Skolbiblioteksansvarig fortbildar sig, hittar själv. Det finns tillgång, det dyker upp saker som hon tycker är spännande och tittar på. Jag kan ibland tycka att det är viktigt med MIK och den digitala sidan och fundera på hur man kan få in det, källkritik i de olika åldrarna.”

”Skolbiblioteksansvarig har redan inbokad kompetensutveckling – samverkan skola och bibliotek, samt grundkurs i skolbiblioteksansvarig [sic]. All personal går eller ska gå R2L och STL.”

”Det skulle jag absolut säga att vi har. Det kan vara källkritik och hur man arbetar med det. Vi saknar konkreta metoder och arbetssätt för att kunna integrera det i vår verksamhet på ett naturligt och bra sätt.”

”Ja ganska mycket. Att kunna se lärprocesser hos eleven. Hur olika elever lär sig. Här någonstans behöver vi formatera oss inför en annan medievärld och ett annat sätt att kommunicera med varandra.”

”Alla mina lärare går just nu fortbildning i translanguaging för att möta elevgrupper i detta område på ett likvärdigt sätt. Att normen är flerspråkighet, vilket blir ett sätt att arbeta med jämställdhet och likvärdighet här.”

”Vi har pedagogiska torsdagar med fokus på flerspråkighet, då får man med alla elever. Alla lärare har pedagogiska torsdagar [sic]. Vi arbetar också med en av modulerna i språkljftet, då får vi med bibliotek, språkutvecklande.”

Rektorerna resonerar på olika sätt angående om de själva eller skolbiblioteksansvarig behöver kompetensutveckling inom skolbiblioteksverksamheten. Några rektorer svarar

att deras skolbiblioteksansvariga har, eller deltar i, kompetensutveckling medan andra rektorer svarar att det inte behövs. Om skolbiblioteksansvarig skickas på kompetensutveckling, eller självmant söker efter den ser också olika ut för olika skolor. Vissa rektorer lyfter vikten av kompetensutveckling för all personal i skolan och inte enbart skolbiblioteksansvarig. Här beskrivs insatser såsom R2L (reading to learn), STL (skriva sig till lärande) och translanguaging (TL), med syfte att stärka hela lärarlagens undervisning i språk- läs- och skrivutveckling. Kompetensutveckling inom MIK eftersträvas också.

Reflektion

Utifrån svaren ser vi att det komplexa uppdraget med skolbiblioteksverksamhet fungerar bäst när rektorerna skapar förutsättningar för kollegial samverkan och fortbildning. De flesta som vi intervjuat har genomgått olika kompetensutvecklingsinsatser kring språk-, läs- och skrivutveckling, insatser som gjorts brett och gemensamt för hela lärarlag och inte enbart i förhållande till vissa individer. På så sätt skapas en gemensam förståelse och det är lättare att arbeta på tvären, över ämnesgränser. I sådana fall tycks det vara enklare att knyta an till skolbiblioteksverksamhet, vars uppdrag i vissa fall är ämnesöverskridande. Det är därför av stor vikt att rektor skapar organisatoriska förutsättningar för kollegial samverkan och fortbildning för att kunna ta sig an uppdraget med skolbiblioteksverksamhet.

Utifrån rektorernas svar behövs även kompetensutveckling inom MIK-uppdraget, dels för att stärka lärare och skolbibliotekarie eller skolbiblioteksansvarig att möta uppdraget, dels för att stärka elevernas digitala kompetens.

Det finns också behov av att skapa arenor där elevernas kunskaper och var de befinner sig i sina digitala vanor upprätthålls. Har lärare tillräcklig digital kompetens för att möta eleverna där de är?

Olika förutsättningar för elevinflytande

Rektorerna beskriver hur de på olika sätt organiserar för att elever ska ges inflytande i skolbiblioteket. De exemplifierar med elevråd, biblioteksråd eller att elever i direkt anslutning till skolbiblioteksansvarig kan lämna sina önsknings och förslag på böcker att köpa in.

”Vi har ett elevråd som också är ett biblioteksråd. Här ges eleverna möjlighet att ge förslag på två titlar per termin som de vill de ska köpa in. Vi har också en låda, fågelholk, på biblioteket där eleverna kan lämna förslag.”

”Elever har fått önska via sina klasser vilka böcker som ska köpas in samt pratat med biblioteksansvarig, till exempel Widmarks böckerna, Harry potter, Zlatan.”

”Vi har pratat om biblioteksråd. Det finns på många skolor. Där ska fokus vara på böcker, läsmiljöer. Elever ska vara med där och tänka och tycka till.”

”Elevrådet har varit vilande. Vet inte egentligen om eleverna vill vara med och påverka i biblioteket eller om man ska låta biblioteket ska få fortsätta med sina boksamtal och önskingar. På något sätt fungerar ju biblioteket ändå så att just nu har vi kanske inte tanken att koppla på elevrådet där.”

Rektorernas svar är att de anser att elevinflytande är viktigt och att de på olika sätt organiserar för att göra ett visst inflytande möjligt. Elevernas möjligheter att påverka fokuserar mestadels på vilket bokbestånd som ska köpas in och inte så mycket på övriga material eller aktiviteter som kan ingå i skolbiblioteksverksamheten.

Reflektion

I rektorernas och elevernas svar blir bristen på strukturer för elevinflytande i skolbiblioteksverksamheten synliga. Det behöver föras en diskussion kring hur man kan göra elever mer delaktiga och mer aktivt kunna skapa mötesplatser där rektorer, lärare, skolbibliotekarie och skolbiblioteksansvarig får ta del av elevernas kunskaper och var de befinner sig, för att skapa utrymme för dem att påverka och få ta del av eller synliggöra vad som ingår i skolbiblioteksverksamhet.

Förslag på åtgärder:

- Göra det tydligare att det är rektorns ansvar att skapa förutsättningar för elever att påverka skolbiblioteksverksamhet. Möta elevernas önskemål, ta del av deras funderingar och tankar om skolbibliotek.

Utmaningar i uppdraget

Ekonomiska begränsningar i att bemanna och driva ett skolbibliotek

På frågan om vilka utmaningar rektorerna ser i förhållande till uppdraget svarar majoriteten av dem att ekonomin är det avgörande för om de har ett bemannat skolbibliotek med utbildad personal. Majoriteten av rektorerna uppger också att det inte kan ha skolbiblioteksverksamhet i den utsträckning de önskar på grund av att ekonomin inte tillåter det. Endast tre av tio rektorer beskriver att de har råd att ha en heltidsanställd biblioteksansvarig eller skolbibliotekarie i skolbiblioteket. Hur mycket som avsätts till lärare, skolbibliotekarier eller utbildad personal ser olika ut på skolorna. De två rektorer som har en utbildad skolbibliotekarie beskriver personen som mycket drivande, att hen har mandat hos lärarna, och har kunskaper i att hålla lektioner och möta eleverna. En annan rektor betonar vikten av att den skolbiblioteksansvariga är en person som är engagerad och driven utifrån de timmar som det finns budget till. En rektor säger sig inte kunna prioritera en skolbibliotekarie alls eftersom budgeten inte räcker till det.

”Det är ytterst få som har en heltidsanställd skolbibliotekarie. Det är en resursfråga, vi går back på det [sic]. Det är inte så lätt för rektorer, det här med budgeten, att få det att gå ihop. Det finns inte pengar till bibliotek, det ligger över i min budget [sic]. Det beror på mig som rektor. Det står i lagen och vi är skyldiga att bedriva det, så det är egentligen inte konstigt. Dock är det personbundet, jag hade hellre valt NN än en specialpedagog. NN är den som driver och är med i skolutvecklingen, en av våra spjutspetsar här på skolan.”

”Egentligen har vi inte råd att hålla på med den här verksamheten, men våra elever måste få en likvärdighet i språkutveckling så då tar vi oss råd. Vi slåss för att medel finns avsatta till skolbibliotek. Böcker är dyrt, därför behöver man hitta andra möjligheter så att biblioteket bli en naturlig punkt.”

”Det är en ekonomisk utmaning, att både ha råd att köpa böcker och att idealet hade varit att ha en skolbibliotekarie minst 50% [sic]. Böcker kostar enormt mycket. Det hade varit fantastiskt att kunna äska mer pengar någon gång, det hade varit fantastiskt.”

”Att få ett levande bibliotek. Det går inte i dagsläget att ta från befintlig budget för att finansiera ett bibliotek som fungerar. Skolpengen påverkar vilka skolor som kan satsa på ett skolbibliotek. Att få det levande, det är ganska dött nu. Vi kan inte ha ett bibliotek utan att någon driver det [sic]. Det är ett glapp mellan vad huvudmannen har för tankar kring skolbibliotek och rektors förutsättningar att erbjuda skolbiblioteket.”

”Jag har ingen makt att påverka det, vi har böcker men ingen bibliotekarie, då får man vara nöjd med det. För någon annan har tilldelat mig en påse pengar som jag ska förvalta på ett bra sätt och då är bedömningen inte en skolbibliotekarie.”

Flera rektorer uttrycker att de har svårigheter att bemanna sina skolbibliotek, att de inte har ekonomin för att öka antalet timmar för den person som ansvarar för skolbiblioteksverksamheten. De beskriver orsaker som olika förutsättningar i budget, men också att inköp av nytt bokbestånd påverkar hur många timmar de kan erbjuda en skolbiblioteksansvarig. Det finns också rektorer som väljer att överträda sin budget för att kunna ha en fungerande skolbiblioteksverksamhet. De upplever att det finns ett glapp i huvudmannens tankar om skolbibliotek och vilka möjligheter de har att driva det.

Reflektion

Rektorerna säger att de har svårt att få ihop ekonomin för att ens kunna skapa grundförutsättningar för att driva ett skolbibliotek, som en skolbibliotekarie eller skolbiblioteksansvarig, lokal och bokbestånd. Utöver det kommer utlåningssystem, fortbildning etcetera. Detta påverkar vilka möjligheter rektorer har för att erbjuda lokaler till skolbibliotek men också hur utbudet på bokbestånd och annat material ser ut. Konsekvensen av detta blir att böckerna inte byts ut, eller kan köpas in, vilket minskar möjligheten att ha ett välfungerande skolbibliotek med ett uppdaterat bokbestånd. När de resonerar kring hur de skulle kunna ha råd blir det ofta så krasst som att de skulle behöva ta bort en lärare i ett klassrum, dra ned på en specialpedagog eller liknande.

Vidare tycks det också vara personbundet, det vill säga att den person som rektor valt eller personal som själv väljer att vara ansvarig för skolbiblioteksverksamheten, behöver vara engagerad och brinna för uppdraget för att få det att fungera. En tolkning av rektorernas svar är att de är väl medvetna om att en utbildad skolbibliotekarie kan erbjuda mer kompetens i förhållande till skolbiblioteksverksamheten men att de upplever att de inte har ekonomiska förutsättningar att kunna anställa en sådan.

Förslag på åtgärder:

- Synliggöra och diskutera tydligare ansvar, styrning och ledning på samtliga nivåer i styrkedjan - hur kan antalet timmar rektorer avsätter till skolbiblioteksansvarig eller skolbibliotekarie se mer likvärdigt ut i staden? Hur stor behöver en skola vara för att ha en heltidsperson på skolbiblioteket? Bristen på utbildad skolbibliotekarie? Går det att dela skolbibliotekarie i området? Kompetensförsörjning, hur ska den se ut över staden?

Ekonomiska skillnader mellan äldre och nybyggda skolor

Rektorer beskriver också de ekonomiska skillnader och förutsättningar mellan att ha en nybyggd och en äldre skola där nybyggda skolor tycks ha större förutsättningar att köpa in både bokbestånd och möbler.

”De nya skolorna som byggs får pengar till nybygge men det finns inga pengar till de gamla skolorna. Vi hade ett bibliotek förut, vi hade dantec men ingen bibliotekarie, men man kunde ändå låna böcker och använde det till det. Utifrån olika behov och olika förändringar av bland annat utökad grundsärskola så togs lokalen till musikal och böckerna åkte ner i källaren.”

“Det beror på mig som rektor, men också att starta en ny skola - så det var optimala förutsättningar. Det fanns avsatta medel att skaffa material till bibliotek vilket har kostat mycket initialt, men det fanns medel för att starta upp. Detta gör det lättare att vidmakthålla ett bra skolbibliotek när det finns en bra bas. När man bygger nya så bör man tänka på bibliotek.”

Rektorer beskriver att en nybyggd skola skapar förutsättningar att köpa in både ett brett bokbestånd men också möbler och material som ska ingå i en fungerande skolbiblioteksverksamhet. Det beror på att nybyggda skolor tilldelats en särskild pengapott för detta ändamål, vilket påverkat möjligheterna att köpa in ett stort bokbestånd från start.

Reflektion

Rektorer säger att deras budget påverkas av bland annat varierande skolpeng, och budget för nybyggnation (lokal och bokbestånd). De har också olika förutsättningar beroende på hur stor deras skola är. En stor skola har större chanser att få ihop till skolbiblioteksverksamhet än en mindre - om det inte är så att flera skolor delar på en skolbibliotekarie eller skolbiblioteksansvarig, eller liknande lösningar. De här frågorna är ett dilemma utifrån rektorernas svar, och något som vi tror att huvudman kan stötta dem i.

Förslag på åtgärder:

- Se över hur skolor kan samverka och samarbeta för att öka likvärdigheten i staden.

Svårigheter med rekrytering och att ge personal dubbla uppdrag

Rektorerne beskriver att de har svårigheter att hitta och rekrytera utbildade skolbibliotekarier. Det finns för få utbildade skolbibliotekarier, och de vill inte ta deltidsuppdrag, när de kanske istället kan anställas på heltid på ett folkbibliotek.

Rektorerne beskriver också organisatoriska svårigheter med att lärare har dubbla uppdrag kopplat till skolbiblioteksverksamhet. Att vara skolbiblioteksansvarig på 50 procent och lärare på 50 procent kan göra det svårt att prioritera skolbiblioteksverksamheten.

”Hade en person från låg- och mellanstadiet som hjälpte till, men som nu har en egen etta som kräver uppmärksamhet. Det går inte då att lägga på detta uppdrag plus att ansvara för den ettan som kräver uppmärksamhet. Läraren behöver ha en dräglig arbetsmiljö där det redan nu är tufft redan som det är [sic]. Det är svårt att få till personal och hålla ihop det. Det lätta är att hålla öppet några dagar i veckan så elever kan komma dit och låna och lämna tillbaka böcker. Men bibliotek är ju så mycket mer än så.”

”Biblioteksansvarig har inte utsatt tid för uppdraget. Det är något vi behöver sätta oss med och göra. NN använder lite planeringstid, eftermiddagstider då hon har möjlighet att gå ner och ordna i biblioteket [sic]. NN har begränsad tid och har mycket annat. Det kan då vara lätt att prioritera ner biblioteket eftersom det finns mycket annat som kan vara mer brådskande och akut.”

”Jag har anställt en lärare som ska ha 50% till skolbiblioteket och 50% till att arbeta med svenska i klassen. Det har inte blivit så, man måste alltså avsätta tid. Tiden sögs upp i klassen. Det har jag försökt vara tydliga med i år, att hon ska ha 50% till skolbiblioteket. Hon blev helt splittrad innan rent arbetsmiljömässigt och då blev det biblioteket som blev lidande.”

”Svårt utan bibliotekarie, att inte kunna bemanna biblioteket, svårt att göra allt som ingår i uppdraget, exempelvis informations och källkritik [sic]. Det känns inte rimligt att ha en förstelärare som ska hålla på med utlåning och register och så vidare. Det är svårt att få kontinuitet och öppetiden [sic]. Det är viktigt att, när man inte har en skolbibliotekarie, att man har en person som NN som är mycket drivande och som har idéer om hur vi kan driva ett bibliotek. Det klarar inte jag som rektor själv.”

Rektorerne uttrycker en frustration och otillräcklighet över att den budget de har i förhållande till vad uppdraget kräver, inte gör det möjligt att erbjuda en skolbiblioteksverksamhet av den kvalitet som de önskar och vill. När inte ekonomin tillåter att ha en heltidsanställd skolbibliotekarie, eller att ha ett skolbibliotek som är

anpassat till antalet elever, så beskriver rektorerna att lärare som har dubbla uppdrag ofta får prioritera bort skolbiblioteket. Läraruppdraget beskrivs då vara första prioritet.

Rektorerna har olika sätt att bemanna skolbiblioteken. Oftast är lösningen att lärare har dubbla uppdrag i sina tjänster, dels som skolbiblioteksansvarig dels som lärare. Hur denna fördelning görs ser olika ut på olika skolor. Rektorerna uttrycker att denna form av upplägg inte är den optimala lösningen eftersom den avsatta tiden för skolbibliotek ofta får stå tillbaka då lärare får prioritera sina uppdrag som lärare, vilket skapar stress och påverkar deras arbetstillfredsställelse.

Reflektion

Utifrån rektorernas svar ser vi att det finns svårigheter med rekrytering och lärare med dubbla uppdrag.

Förslag på åtgärder:

- Det är viktigt att diskutera och skapa strukturer kring hur man kan gå till väga när lärare har dubbla uppdrag.
- En stor skola har större chanser att få ihop till skolbiblioteksverksamhet än en mindre - om det inte är så att flera skolor delar på en skolbibliotekarie/ - ansvarig eller liknande lösningar. Grundskoleförvaltningen kan stötta rektorerna i att se hur skolorna kan samverka kring skolbibliotek för att öka likvärdigheten i staden.

Brist på lämpliga lokaler

En annan utmaning som framkommer i intervjuerna är svårighet att hitta bra lokaler att bedriva skolbiblioteksverksamhet i.

”Vi har ett klassrum nu som ett minibibliotek.”

”Lokaler är en utmaning. Just nu har vi delat vårt fritidshem med vikkväggar, men ingen har pratat om att vi ska göra om biblioteket till något annat. Även om de sitter i grupprum och så vidare. Ingen har velat göra biblioteket mindre. Inte ens när vi hade alla flyktingar, då satt man ju ibland två vid varje bänk.”

”Vi har idag inget fysiskt bibliotek med några böcker, men lärare använder böcker från SCB i undervisningen. Planen är nu att använda ett mycket litet rum som vi tänker använda till

bibliotek, vi tänker köpa in böcker och ansöka om medel om det går för att ha en skolbibliotekarie på några procent.”

Rektorer beskriver hur de på olika sätt skapar en fysisk plats där skolbiblioteket kan vara när lokalbrist råder. De säger också att skolklasserna blivit större och att det blivit fler elever, vilket påverkar vad skolan kan erbjuda för lokaler.

Reflektion

Utifrån rektorernas svar ser vi att det ofta är en utmaning att hitta lämpliga lokaler för skolbiblioteksverksamhet.

Förslag på åtgärder:

- Erfarenhetsutbyte kring lösningar för skolbiblioteksverksamhet.
- Underlätta för skolor att dela på en skolbibliotekarie eller skolbiblioteksansvarig.
- Se över samarbete med Skolbibliotekscentralen och eventuella närliggande folkbibliotek.

Stödja och utveckla skolbiblioteksverksamheten

Rektorns betydande roll

På frågan om hur de ser på sin roll och sitt ansvar för att stödja och utveckla skolbiblioteksverksamheten svarar de flesta rektorer att deras engagemang och vilja är avgörande för om skolan ska kunna ha skolbiblioteksverksamhet eller ej. Majoriteten av de tillfrågade rektorerna beskriver vikten av att de avsätter pengar och gör det tydligt för anställda och nyanställda att skolbiblioteket är en viktig del i skolans arbete.

”Jag stöttar och visar på hur viktigt biblioteket är för vår verksamhet. Tittar på vad vi har och förmedlar [sic]. Jag visar vid nyanställningar, föräldramöten att biblioteket är en naturlig del i skolans arbete [sic]. Biblioteket är viktig, jag visar att jag som rektor tycker det är viktigt, jag inte bara säger det, utan att jag bokar möten med bibliotekarien, tittar till, följer upp bokbeståndet, frågar hur det går och så vidare.”

”Framförallt gäller det att ha regelbundna möten med skolbiblioteksansvarig, följa upp, hur går det nu, vad behöver vi, hur ser bokningar ut, behöver vi göra extra på konferenser, behöver vi sätta in några extra studiedagar, när är nästa konferens, har böcker kommit och så

vidare. Det är det jag gör och som jag tror är mest effektivt. Jag ger plats på konferenser, att jag visar att jag förväntar mig att man gör saker.”

Rektorerna beskriver vikten av sin egen roll och sitt eget ansvar för att skolbiblioteksverksamheten blir en levande del av skolans verksamhet. De säger att de har mandat att avsätta både tid och ekonomi för att skolbiblioteken ska vara en integrerad del i skolan. Andra viktiga aspekter är dels att visa sina anställda att skolbiblioteksverksamheten är viktig, dels att också informera om skolbiblioteksverksamhet på möten med vårdnadshavare.

Rektorerna beskriver att det är de som har ansvar för organisation och ekonomi för att skapa grundförutsättningar för skolbiblioteksverksamhet. Däremot har de svårigheter att genomföra uppdraget i praktiken av olika anledningar, som till exempel ekonomin.

Reflektion

Hur rektor fördelar timmar och skapar förutsättningar där skolbiblioteksverksamheten diskuteras och synliggörs har betydelse för hur det ser ut på de olika skolorna. Det är viktigt att skolbiblioteksverksamheten finns med som stående punkt i olika forum men också att rektor avsätter tid och har strukturer för att möten med berörda personer kommer till stånd.

Förslag på åtgärder:

- Göra rektorns ansvar tydligare för att skolbibliotek ska bli en integrerad del i lärarnas undervisning.

Vikten av samverkan mellan lärare och skolbibliotekarie eller skolbiblioteksansvarig

Flera rektorer nämner att samverkan mellan lärare och skolbiblioteksansvarig är av stor vikt för skolbiblioteksverksamheten. De beskriver värdet av att skolbiblioteksansvarig är med på olika möten och grupper i skolan och att det är viktigt att de ger både tid och förutsättningar så att lärare och skolbiblioteksansvarig får träffas och samverka, men ibland upplever de att de kan ha svårt att följa upp hur mycket lärare använder skolbiblioteket.

”NN har gjort en årsplan, som rektor vet jag inte alla detaljer. Varje klass får 10 timmar varje år och ingår i olika projekt [sic]. NN kan hålla lektioner och möta elever, hon har till

fördel sin lärarutbildning i mötet med eleverna. Det är viktigt att man kan vara tydlig i sin undervisning, särskilt i ett utanförskapsområde som det här, vara en tydlig ledare och ha kunskap om böckerna. Hon kan mycket som lärarna inte kan.”

”Jag som rektor ger ”vad:et” och lämnar ”hur:et” till personalen. Jag har valt ut tre utvecklingsområden, nu får de bestämma hur:et. Vi skulle behöva få igång alla lärare att använda biblioteket. Jag har skickat ut en fråga till lärare på vilka sätt och i vilken utsträckning de använder skolbiblioteket. Jag har inte fått in så många svar hur det används och hur mycket.”

”Eftersom jag är en pedagogisk ledare här på skolan, är det här ett område som jag måste lägga lika mycket kraft åt båda hållen. Mitt huvuduppdrag är att ge förutsättningar för att det ska bli en symbios mellan arbetslag och skolbibliotekarien [sic]. Att det finns en kommunikation mellan bibliotek och övriga pedagogiska verksamheten. Där har jag som pedagogisk ledare stort ansvar. Att tolka och tänka hur skolan kan komma ett steg till, transformera till det nya.”

Rektorerna beskriver vikten av att skapa arenor och organisera möjligheter där lärare och skolbiblioteksansvarig eller skolbibliotekarie får träffas och planera skolbiblioteksverksamhet tillsammans. Några rektorer beskriver vikten av att de själva är med när skolbiblioteksverksamhet diskuteras, medan andra tycks delegera upplägg och samarbete till lärare och skolbiblioteksansvarig, skolbibliotekarie eller lärare.

Reflektion

Svaren pekar på att rektorernas sätt att organisera för lärare och skolbiblioteksansvarig är en viktig förutsättning för att hålla skolbiblioteksverksamheten igång. Dock blir det inte tydligt i majoriteten av rektorernas svar hur lärare och skolbiblioteksansvarig planerar för att skolbiblioteksverksamhet ska vara en integrerad del i lärares undervisning. Skolbiblioteksverksamheten tycks bli mer levande om rektorerna organiserar mötesplatser där lärare och skolbiblioteksansvarig eller skolbibliotekarie kan samverka och planera undervisning tillsammans. Andra aspekter som nämns som avgörande för en fungerande skolbiblioteksverksamhet är lärarnas inställning och syn på skolbiblioteksverksamhet. En slutsats är att rektorns roll att avsätta tid och mötesplatser där lärare och skolbiblioteksansvarig eller skolbibliotekarie kan mötas, har stor betydelse för hur skolbiblioteksverksamheten bedrivs och upprätthålls.

Förslag på åtgärder:

- Rektorns ansvar behöver bli tydligare så att de kan leda på ett sätt som främjar samverkan mellan lärare och skolbibliotekarie. Skolbibliotekarie bär inte hela uppdraget utan kollegiet är en viktig del för att få det att fungera.
- Tydliggöra rektorns ansvar kring att skapa tid och strukturer för samverkan mellan lärare och skolbibliotekarie för att stärka och öka jämlikheten.

Vikten av systematiskt kvalitetsarbete

Flera rektorer beskriver vikten av att skolbiblioteksverksamheten även finns med i det systematiska kvalitetsarbetet eller finns med som punkt på olika möten.

”Biblioteket ingår i det systematiska kvalitetsarbetet. På alla möten har vi punkter kring biblioteket. NN eller någon annan berättar. Det är A och O att det hålls levande, dock ingen risk i denna skolan att det inte hålls levande, då det är så viktigt.”

”Bibliotek finns med i verksamhetsplanen. Det finns med som mål att vi ska motivera och öka motivation för läsande. Detta följs upp, ser vi någon förändring? Resultatanalys, får vi en högre måluppfyllelse? Det är ju det, det handlar om.”

”Bibliotek finns med i verksamhetsplan som en punkt. Vi har ett projekt mellan IKT-pedagog och bibliotek. Viktigt med det digitala perspektivet.”

Den bild som rektorerna ger är att skolbiblioteksverksamheten är en viktig del i det systematiska kvalitetsarbetet för att det ska fungera.

Reflektion

Svaren från rektorerna pekar på att när skolbiblioteksverksamhet ingår i det systematiska kvalitetsarbetet har de mer kontroll på hur skolbiblioteksverksamheten bedrivs och kan bli en del i lärares undervisning. Dock synliggörs det inte i rektorernas svar hur man i det systematiska kvalitetsarbetet följer upp, utvärderar och utvecklar sitt arbete med skolbiblioteksverksamhet, men som är ett viktigt redskap i deras uppdrag med att utveckla den.

Det är inte alltid självklart att skolbiblioteket är med i det systematiska kvalitetsarbetet fullt ut. Vi ser att det är viktigt att göra det tydligt att skolbiblioteksverksamheten ska finnas med i den skolbiblioteksplan som ska upprättas.

Förslag på åtgärder:

- Göra det tydligt att det är viktigt att skolbiblioteksverksamheten ingår i det systematiska kvalitetsarbetet så att verksamheten analyseras och följs upp.

Vikten av inspiration, utbildning, nätverk och erfarenhetsutbyte

På frågan om rektorerna vet vart de ska vända sig för att få inspiration svarar flera rektorer att de vänder sig till både närliggande bibliotek och skolbibliotekscentralen (SBC).

”Är med i områdets nätverk för utveckling av skolbibliotek (SBC) och kollegor.”

”Jag vänder mig till NN och närliggande folkbibliotek, SBC.”

Några rektorer ser vikten av samverkan med folkbiblioteket och SBC, medan andra inte nämner någon sådan samverkan alls. Rektorerna beskriver att de kan få inspiration och stöttning av SBC i utvecklingen av det egna skolbiblioteket, samt använda närliggande folkbibliotek för att kunna erbjuda eleverna ett bredare bokbestånd.

På frågan om rektorerna tycker de är i behov av nätverk svarade några att det saknas nätverk för att diskutera skolbiblioteksverksamhet, andra ser inte vinsten med att ha nätverk.

”Vet inte om ett nätverk skulle bidra till något. Det kan gå inflation i nätverk och som rektor är det så många delar att hålla i. Däremot har det startat ett nätverk för skolbiblioteksansvariga. De har haft möte i höst och ytterligare ett planerat i november. Det är SBC som leder detta via grundskoleförvaltningen. Det är värdefullt att besöka skolor i vårt område och se hur olika det kan se ut och vilka rektorer som satsar på det och förstår hur viktigt det är. Det kommer bli jätteintressant att se andra skolors bibliotek.”

”Det man mest kanske behöver är goda exempel, byta erfarenheter. Jag vet att det finns ett bra skolbibliotek i Kungälv, man vill ha någon att haka på. Systematiken behöver finnas. Nätverk kring skolbibliotek hade jag gärna uppskattat, det hade varit jättebra.”

”Jag är med i områdets nätverk för utveckling av skolbibliotek (SBC).”

”Nä inte för mig. Jag tar reda på saker när jag behöver något. Att våra skolbiblioteksansvariga träffas, att man kan få inspiration av varandra det tror jag ju på.

Men så länge inte alla har ett fungerande skolbibliotek så blir det nog jättelätt att det blir ett gnällmöte för dom som inte har bibliotek, kan jag tänka mig. Det måste då finnas någon som styr upp det eftersom det blir lätt så jättelätt eftersom det är så orättvist, där finns ingen likvärdighet.”

Majoriteten av rektorerna beskriver dock vikten av nätverk för skolbibliotekarier och önskar att det ska fortsätta. Några rektorer beskriver att det också är viktigt med studiebesök på andra skolor för att få inspiration och ta del av hur de löst uppdraget.

Reflektion

En tolkning av rektorernas svar är att de vet vart de ska vända sig om de behöver hjälp men har olika synsätt på om det är i nätverk eller som studiebesök på andra skolor. Det är bara ett fåtal rektorer som i intervjuerna uttrycker att de själva vill ha inspiration, delta i nätverk eller ha ett erfarenhetsutbyte. De talar istället om vikten av att rekrytera en drivande skolbibliotekarie eller skolbiblioteksansvarig som tar del av den sortens fortbildning och sedan i sin tur tar det vidare till rektor och övriga kollegiet. En del nämner däremot studiebesök som berikande även för rektorer.

En del rektorer beskriver att de inte kommit till det stadiet där de själva känner att de skulle vilja ha inspiration, nätverk och erfarenhetsutbyte då de inte har fått grundförutsättningar på plats, och att den sortens fortbildning skulle kunna komma in som ett senare steg.

Det verkar som om inspiration, nätverk och erfarenhetsutbyte är värdefullt främst för skolbibliotekarie och skolbiblioteksansvarig, och att rektorerna är nöjda med den fortbildning och de erfarenhetsutbyten som erbjuds.

En tolkning av rektorernas svar är att de vet var de ska vända sig om de behöver hjälp men har olika synsätt på om det är i nätverk eller som studiebesök på andra skolor.

Förslag på åtgärder:

- Det behöver skapas fler arenor där skolbiblioteksverksamhet diskuteras för att ge stöd och inspiration till att utveckla verksamheten utifrån olika behov.

3.2 Elevernas beskrivningar av skolbiblioteksverksamhet

Elevernas beskrivningar av skolbiblioteksverksamheten presenteras i två teman.

1) *Nuläge*, med undertema:

- Skolbiblioteket som plats för lugn och ro och socialt möte.
- skolbibliotek används i olika grad i undervisning.
- elevers begränsade syn på skolbibliotekaries uppdrag.
- författarbesök är inspirerande.

2) *Elevinflytande*, med undertema:

- Elevernas önskningar kring bokbestånd och lärmiljö.
- eleverna önskar fler flerspråkiga böcker.
- eleverna önskar längre öppettider av skolbiblioteken.

Respektive undertema beskrivs i relation till citat och avslutas med reflektioner där vi tolkar svaren.

Elevernas gemensamma svar från de enskilda skolorna citeras i ett sammansatt citat för att läsaren ska kunna följa hur eleverna resonerade tillsammans, till exempel: ”Elever går för att låna böcker (elev 1). Tänker på författare som har gjort böcker, tänker på tystnaden (elev 2). Få hjälp att lösa sina uppgifter (elev 3).”

Nuläge

Skolbiblioteket som plats för lugn och ro och socialt möte

På frågan om vad ett skolbibliotek är för eleverna svarar de flesta att det är ett ställe dit de går för att läsa och låna böcker, men också för att få lugn och ro och hjälp med olika skoluppgifter.

”Det är ett ställe med arbetsro dit man kan gå och läsa en bok, göra läxor och plugga (elev 1). Ett skönt ställe där det är jättetyst, där jag kan läsa och plugga (elev 2). Det ska finnas böcker som jag kan lära mig av, eller om jag inte har något att göra kan jag gå dit och läsa eller plugga (elev 3).”

”Tänker på böcker, fantasyböcker (elev 1). Böcker, tänker på författare (elev 2).”

”Elever går för att låna böcker (elev 1). Tänker på författare som har gjort böcker, tänker på tystnaden (elev 2). Få hjälp att lösa sina uppgifter (elev 3).”

Flera elever beskriver att de trivs på skolbiblioteket och nämner skolbiblioteksansvarig eller skolbibliotekarien som en person de tycker om och att det är därför de vill spendera tid där, det vill säga att det sociala är viktigt.

”Bra och snäll bibliotekarie (elev 1). Man får träffa trevliga elever, och så är NN snäll (elev 2). Bibliotekarien är jättesnäll (elev 3).”

”Tbland när jag har tråkigt på rasterna går jag in på biblioteket eftersom vår bibliotekarie är jättesocial och är jättetrevlig att prata med. Jag får alltid en skön känsla när jag går in på vårt bibliotek för att bibliotekarien är jättesocial och det går att snacka med henne och för mig är hon även en svensklärare och hjälper med svenska och få extra stöd(elev 1).”

Samtliga elever har erfarenheter av och tankar om sina skolbibliotek. De beskriver sina skolbibliotek som en plats dit de gärna går. Två faktorer som eleverna nämner är viktiga, är för det första att det finns arbetsro, för det andra att skolbibliotekarien är vänlig och hjälpsam, vilket påverkar om de väljer gå dit eller ej.

Reflektion

Elevernas svar bekräftar att skolbiblioteksverksamheten främst handlar om att låna och läsa böcker medan övriga perspektiv är svagt eller inte alls representerade. Orsaker till det kan dels vara att övriga perspektiven på skolan saknas i verksamheten, men också att eleverna inte alltid kopplar samman aktiviteter som görs utanför skolbiblioteket till uppdraget eller verksamheten i sin helhet.

Betydelsen av att se skolbiblioteket som en social och kulturell arena samt som en utbildningsmiljö synliggörs i elevernas beskrivningar, men inte lika tydligt i rektorernas. Eleverna önskar också kunna ha möjligheter att ha skolbiblioteket som ställe där de kan förbättra sina studieresultat, ha prov, komma undan och få möjlighet till lugn och ro. Svaren från de intervjuade eleverna visar att de tycker att skolbibliotekens lärmiljö är viktig för dem, och att den är något som de har många tankar kring.

Vidare framkommer vikten av att skolbibliotekarien är en social person, någon som man tycker om att vara med, som i sin tur bidrar till en plats som känns trygg och mysig.

I brist på svar från eleverna som bekräftar övriga perspektiv på skolbiblioteksverksamheten, så funderar vi på om eleverna verkligen får ta del av den

verksamhet som de har rätt till enligt uppdraget? Vi tänker att detta skulle kunna undersökas ytterligare.

Förslag på åtgärder:

- Skapa förutsättningar och ge elever inflytande i fler perspektiv som ingår i skolbiblioteksverksamheten.
- Skapa lärmiljöer som erbjuder lugn och ro.
- Skapa lärmiljöer som uppmuntrar elevernas egna intressen.
- Skapa lärmiljöer för fritt arbete, till exempel läxor på egen hand.
- Skapa lärmiljöer som erbjuder sociala mötesplatser.
- Skapa lärmiljöer både under och efter lektioner.
- Lyfta vikten av skolbibliotekariens roll för elevernas trivsel och lärande.

Skolbibliotek används i olika grad i undervisning

På frågan om hur eleverna använder skolbiblioteket när de arbetar med olika skolämnen svarar de olika. Några av dem beskriver skolbiblioteket i förhållande till ämnena SO, NO SV och andra beskriver att de inte använder det i skolarbetet alls, utan går på läxhjälp som anordnas på skolan. Några elever är i skolbiblioteket vid vissa lektioner och har undervisning där. Eleverna ser skolbiblioteket som ett ställe dit de kan gå för att få språk och skrivstöd. Flera elever ser möjligheter att använda skolbiblioteket för att göra sina läxor och få språkligt stöd, men att utbudet av böcker inte alltid räcker till för att få den information de söker.

”Vi arbetar med argumenterande texter i SO, kartor och så vidare. Då lånar vi kartböcker eller böcker som handlar om skala, det är bra tycker jag (elev 1). Vi arbetar med NO och svenska (elev 2). Jag brukar inte gå hit för att få hjälp, jag går till läxhjälpen istället (elev 3).”

”Jag brukar gå in dit och läsa, inte så mycket till läxor utan mer för att läsa (elev 1). Jag tycker om att gå dit för mina läxor och inför prov. Jag brukar gå dit på raster för att plugga på provet men jag lånar bara böcker då och då. Jag borde kanske göra det oftare (elev 2). Jag brukar vara ofta på skolbiblioteket eftersom vi ofta har lektioner där i svenska (elev 3).”

”För att lära mig. Om jag har prov eller behöver en faktatext använder jag biblioteket och lånar en bok om till exempel. Om djur eller det jag behöver (elev 1). Jag använder biblioteket för att läsa, vill gå dit på rasterna men det är för mycket ljud då. Det är svårt att hitta nya böcker som passar mig. Det finns mycket barnböcker och böcker som jag inte gillar att läsa (elev 2).”

”Vi går dit ofta i svenska och pluggar där. Ibland även i SO, man får frågor och får gå till biblioteket och hitta svaren där. Man känner en frihet och är mer social i biblioteket. Det blir en lektion men på ett annat sätt än det brukar vara, vi diskuterar mer (elev 1). Vi brukar mest ha lektioner i svenska där. Antingen lyssnar vi på någon radioserie och ibland läser vi en bok som vi ska analysera. Jag har även gått dit när vi arbetar med geografi, där vi pratar om länder, då jag vill ha mer fakta om landet. Ibland hittar jag inte riktigt det jag söker (elev 2). Bara i svenska. Vi är här varje fredag. Vi söker mycket via nätet också och använder inte lika mycket böcker i klassen. Vi har en stor karta i klassrummet och böcker så vi går inte till biblioteket för då blir det kaos. I klassrummet är det mer koncentrerat och fokuserat och på biblioteket blir det mer att vi pratar (elev 3).”

”Vi hade nationella prov på skolbiblioteket, bra att lokalerna kan användas till prov, och vi hade syv-samtal där. Det är tyst och lugnt där, inte folk som kommer in och stör hela tiden (elev 1).”

Elevernas användning av skolbibliotek varierar. När eleverna kopplar samman skoluppgifter och skolbibliotek är det ofta relaterat till läsläsning inför prov eller för att använda faktaböcker till olika skolämnen. Lektioner genomförs på skolbiblioteken i vissa skolor, vilket elever beskriver är antingen mer socialt och fritt, eller att det blir mer stökigt och högljutt. Eleverna beskriver också att bokbeståndet inte alltid räcker till i de skolämnen de har.

Några elever beskriver att de även besöker folkbibliotek efter skolan som ett komplement till det egna skolbiblioteket. Orsaken är att de dels kan få hjälp med sina läxor, men också att de har mer fokus på läxorna på biblioteket än om de går hem och försöker göra skolarbete där.

”Jag använder inte biblioteket här, utan jag går till folkbiblioteket istället för hjälp (elev 1).”

”Jag brukar mest plugga på folkbiblioteket. Jag har inga problem att plugga hemma, det är inte så att min familj är stökig eller så men ibland känns det skönt att gå dit och plugga lite. När man går hem så kan man göra så mycket annat än att plugga. Går man till biblioteket finns det bara ett syfte och det är att plugga, man känner sig mer fokuserad då (elev 1). Mest för att plugga, eftersom hemma kan jag inte fokusera på läxan utan fokuserar på annat istället (elev 2).”

”Jag tycker att folkbiblioteket är roligare, det finns ett lekrum så man kan sitta och måla där och det skulle vi vilja göra. Det finns bättre böcker också, och så har de böcker på flera språk som engelska, tyska och norska (elev 1).”

Eleverna beskriver att de kompletterar skolbiblioteket med folkbibliotek efter skolan. De beskriver folkbiblioteket som en lugn plats där de efter skoltid kan fokusera mer på sina läxor än i hemmiljön. Dels för att det finns ett bredare bokbestånd, dels för att det är fler saker som distraherar hemmavid, som exempelvis kompisar eller datorspel, vilket påverkar elevernas lust till att läsa läxor. Eleverna beskriver även att de använder folkbibliotek i lek och estetiska lärprocesser.

Reflektion

Betydelsen av folkbibliotek som komplement till skolbibliotek framkommer både i rektorernas och elevernas svar. Svaren från både rektorer och elever synliggör att det finns ett behov av att samverka med folkbibliotek.

Förslag på åtgärder:

- Se över vilka möjligheter som finns för samarbete mellan folkbibliotek och skolbibliotek.

Elevers begränsade syn på skolbibliotekaries uppdrag

På frågan om vilken roll skolbiblioteksansvarig eller skolbibliotekarie har, svarar eleverna att hen är där för att hjälpa till vid lån av böcker, håller ordning och hjälper till att hitta böcker som eleverna söker. Några ser möjligheterna att få språkhjälp.

”Hon hjälper och skriver in böcker man lånat. Om jag lånat en Bellman bok, skriver hon upp att jag lånar den och vad jag heter och när boken ska lämnas tillbaka den (elev 1). Hon slänger söndriga böcker och så. Gör man sönder en bok får man betala och så (elev 2).”

”Jag vet inte exakt, men hon ska hjälpa oss att leta efter böcker, ta hand om biblioteket. Hon ska hjälpa oss med läxor (elev 1). Jag får typ upp en bild på Google där jag söker något. Jag får upp samma bild på bibliotekarien, om jag går och frågar något får jag svar eller så visar hon en bok som berättar om det jag frågar om (elev 2).”

”Hon är inte utbildad till alla ämnen, men om det finns vissa ord som jag inte förstår kan hon hjälpa mig (elev 1).”

Eleverna svarar att de uppskattar skolbibliotekarien och ser hen som en viktig person när de går till skolbiblioteket samt att hen har en bred kunskapsnivå i litteratur och det svenska språket.

Reflektion

Elevernas svar kring skolbibliotekariens roll tycks vara att hålla ordning och reda på biblioteken och inte så mycket om vad en utbildad skolbibliotekarie kan erbjuda. Dels kan dessa svar bero på att majoriteten av skolor som ingår i denna rapport inte har en utbildad skolbibliotekarie och därmed blir det inte synligt för eleverna vad en skolbibliotekarie kan erbjuda, dels kan det bero på antalet timmar som skolbiblioteksansvarig har samt vilka arbetsuppgifterna som i första hand prioriteras och synliggörs på skolan. Andra orsaker kan vara att skolbiblioteksansvarig inte är synlig eller deltar i undervisning i de enskilda klassrummen och därav elevernas svar.

Författarbesök är inspirerande

Flera elever nämner författarbesök som en uppskattad och givande del i skolbiblioteksverksamhet. De beskriver för- och efterarbete inför eller efter författarbesöket. Flera elever menar också att de skulle vilja ha fler författarbesök.

”Ja vi fick träffa en författare i 2:an, det var roligt. Hon visade oss en bok om hajar och naturen. Det var spännande att veta mer om hur det känns att vara en författare (elev 1).”

”Det skulle komma en i 5:an men hon var sjuk. Då fick vi träffa en annan istället. Vi fick se hennes bok som ännu inte kommit ut. Vi var de första som fick se den (elev 1).”

”Lite tråkigt att inte alla elever får delta när författarna kommer (elev 1). Det är roligt att höra författaren och hur de hittat källor och bygger upp boken (elev 2).”

I svaren framkommer att författarbesöket inspirerar eleverna till att själva författa olika berättelser såsom noveller eller självbiografier. Några klasser fick också i uppgift att läsa sina berättelser för andra klasser.

”Vi fick skriva egna böcker och visa henne. Kul att träffas på riktigt för annars ser man bara böckerna och inte författaren (elev 1).”

”Jag skriver mina egna noveller, vill vara kreativ. Jag tycker det är väldigt roligt om man vet vad man ska skriva (elev 1).”

”Jag skulle vilja skriva en egen bok om mitt liv, om hur jag kom hit, om min uppväxt och hur jag har lyckats här (elev 1).”

”Efter författarbesöket hade vi skrivfest om en stund i sitt liv och man har ju gjort ganska mycket i sitt liv när man går i trean, men ibland glömmer man av vad man gjort. Vi fick gå runt i olika klassrum och läsa upp vår berättelse för varandra, det var roligt (elev 1).”

Eleverna uppskattar författarbesök i skolbiblioteket och beskriver vikten av att få ta del av hur en bok är uppbyggd och få höra författare beskriva hur det går till att skriva en bok. Hur skolor planerar inför författarbesöket ser olika ut på olika skolor men eleverna ser det som ett positivt, inspirerande, roligt och givande inslag.

Reflektion

Elevsvaren visar att de uppskattar författarbesöket och att det oftast pågår både för- och efterarbete i samband med detta event.

Förslag på åtgärder:

- Det behöver föras en diskussion om hur man kan skapa fler tillfällen att arbeta kollegialt i hela skolan med de övriga perspektiv på skolbiblioteksverksamhet som vi har presenterat i denna rapport.

Elevinflytande

Elevernas önskningar kring bokbestånd och lärmiljö

På frågan om vad eleverna skulle vilja var med och förändra i skolbiblioteket beskriver de bland annat bokbestånd, möblemang och färgsättning.

”Mer utrymme och bekvämare stolar (elev 1). Jag håller med om mer utrymme. Det finns soffor men hade varit bra med bekvämare stolar. Det är hårda stolar och de är inte så bekväma att sitta på. Annars finns det mycket böcker man kan välja mellan (elev 2). Jag tycker det är skönt att det är litet eller ja kanske lite större hade varit bra (elev 3).”

”Mer färger i biblioteket. Det är bara vitt och brunt och trä och det är lite tråkigt nu. Olika färger hade varit bra, eller om man målar gubbar eller så på väggen. Tänk om vår klass fick måla (elev 1).”

”En ny soffa, stolar och en myshörna. Just nu har vi en pytteliten soffa och pallar. Jag skulle även vilja ha en hylla för att se nyheter. Ibland påbörjar man att läsa en serie och sedan finns inte alla böcker i serien (elev 1). Läskiga böcker med mycket bilder (elev 2).”

”Tycker det ska finnas mer serieböcker för det gillar jag. Skulle vilja att det fanns fler böcker också (elev 1). Tjocka böcker finns, men jag skulle vilja att det fanns mera (elev 2). Jag vill också ha tjockare böcker för mellanstadiet. Jag har läst högstadieböcker (elev 3).”

Eleverna svarar att de vill vara med och påverka miljön på skolbiblioteken, och då i första hand kring interiör och i andra hand kring bokbestånd. Flera elever beskriver att de önskar ett bredare bokbestånd, med böcker på fler språk, tjockare böcker, svårästa böcker, serietidningar men också olika typer av brädspel.

Reflektion

Elevsvaren visar att eleverna vill ha mer inflytande på annat än bara bokbestånd, exempelvis kring material och interiör. Vi tänker att de även vill ha inflytande i fler perspektiv, men att de kanske inte vet vad som ingår.

Förslag på åtgärder:

- Synliggöra de olika perspektiven på skolbiblioteksverksamhet för eleverna samt skapa förutsättningar för deras inflytande.

Eleverna önskar fler flerspråkiga böcker

Flera elever beskriver att de saknar böcker på flera språk. Vissa elever vill ha fler böcker på sitt modersmål och vissa elever vill ha böcker på andra språk för att använda i skolarbetet.

”Jag skulle vilja ha mera somaliska böcker, faktaböcker. Det finns många som vill läsa somaliska (elev 1). Jag har franska i NN-skolan, tror inte det finns böcker här. Det blir också för jobbigt att dra med böckerna från vår skola till NN-skolan (elev 2).”

”Jag önskar mer böcker på hemspråket. Det finns några böcker i kappersbiblioteken (elev 1).”

Svaren pekar på att eleverna saknar ett bredare bokbestånd på flera språk. Eleverna uttrycker att de önskar fler böcker på deras modersmål eller språk i syfte att använda i skolarbetet.

Reflektion

Utifrån elevernas svar verkar bokbestånden vara bristfälliga på elevernas modersmål eller deras språkval i skolan. Det kan innebära att dessa elever inte får de utmaningar och kunskaper som de enligt styrdokument har rätt till och kan behöva för att nå måluppfyllelse.

Förslag på åtgärder:

- Handlar skolbibliotek bara om att öka bokbestånd? Här tänker vi att det kan vara viktigt att diskutera hur multimedia kan integreras som ett stöd för flerspråkiga- och övriga elever i deras läroprocesser.

Eleverna önskar längre öppettider av skolbiblioteket

På frågan om vad eleverna önskar ha inflytande på svarar flera att de önskar att skolbiblioteket var mer tillgängligt under skoldagen, och då helst på raster. Eleverna önskar att biblioteket ska vara öppet fler timmar under dagen så att de själva kan gå dit utan att be lärare att öppna. Eleverna vill också gå dit när de inte mår så bra.

”Jag vill gå till biblioteket oftare och att det ska vara upplåst. Svårt att komma in dit. Då måste man leta efter fröken och allt det där (elev 1).”

”Om man inte har så mycket att göra på rasterna eller om man inte mår så bra. Man måste gå ut på rasten. Föräldrarna måste skicka sms till fröknarna för att vi ska få vara inne, jag skulle vilja vara inne i biblioteket med en kompis om man känner sig lite sjuk (elev 1).”

”Jag tycker öppettiderna är bra (elev 1). Jag skulle vilja ha längre öppettider flera dagar (elev 2). Jag skulle vilja ha öppet 1–2 timmar onsdagar och torsdagar (elev 3).”

Eleverna beskriver att de önskar längre öppettider, så att de möjlighet att använda skolbiblioteket även på rasterna. Eleverna beskriver även att de skulle vilja använda skolbiblioteket utan begränsningar och regler som finns.

Reflektion

I elevernas svar blir det tydligt att de vill ha tillgång till skolbiblioteket fler timmar än vad som erbjuds.

Förslag på åtgärder:

- Rektorerne behöver se över om det finns andra möjligheter där eleverna kan få en plats i skolan till lugn och ro, eller lösningar på att erbjuda fler timmar då biblioteket är öppet.

4. Slutdiskussion

Vår undersökning bekräftar mycket i skolinspektionens rapport⁶ ”Skolbiblioteket som pedagogisk resurs”. De citerade slutsatser från skolinspektionen som samstämmer med denna rapport är:

- *“Det är stor variation mellan skolorna när det gäller beståndet av böcker och media.*
- *Det varierar mellan skolor vilken utbildning skolbibliotekarien har, hens anställningsgrad och avsatt tid för arbete med skolbiblioteket.*
- *Skolbiblioteken är i låg utsträckning en integrerad del av skolornas pedagogiska arbete. Skolbibliotekets verksamhet blir något som ligger utanför ordinarie verksamhet.*
- *Skolbiblioteken används främst inom delar av svenskämnet. Fler ämnen, till exempel musik och samhällskunskap, skulle kunna stöttas av skolbibliotekets verksamhet.*
- *Flera skolbibliotek stärker inte elevernas medie- och informationskunnighet (MIK) eller förmåga att vara källkritiska. Det finns en osäkerhet på skolorna om hur skolbibliotekets arbete med att stärka elevernas digitala kompetens ska genomföras.*
- *Vid flera av skolorna tar rektor inte ansvar för att skolbiblioteket ska vara en integrerad del av skolans hela pedagogiska verksamhet. Till exempel saknas ofta strukturer för att skolbibliotekarie och lärare ska kunna planera för att tillsammans genomföra undervisningen.*
- *Elever med annat modersmål får ofta inte tillgång till relevant litteratur på sitt modersmål med hjälp av skolbiblioteken” (Skolverket, 2018, s. 7).*

⁶Skolverket (2018) Skolbiblioteket som pedagogisk resurs. Hämtad 2019-11-29
<https://www.skolinspektionen.se/globalassets/publikationssok/granskningsrapporter/kvalitetsgranskningar/2018/skolbibliotek/skolbiblioteket-som-pedagogisk-resurs-skolinspektionen-2018.pdf>

Skolbiblioteksverksamheten är inte likvärdig för eleverna

I vår undersökning blir det synligt att skolbiblioteksverksamheten inte är likvärdig för elever i Göteborg Stad. Det handlar dels om skolornas olika storlek som skapar ett ekonomiskt incitament, dels om nybyggnation i förhållande till äldre skolor, men också på hur stor skolpengen är.

Intervjusvaren tyder på att rektorerna ser skillnader i budget mellan äldre skolor och nybyggda skolor, vilket påverkar om de har möjlighet att anställa en utbildad skolbibliotekarie, antalet anställningstimmar, bokbestånd och multimedia, utlåningssystem, öppettider, val av interiör, material med mera.

I rektorernas svar framkommer det att de ibland medvetet överträder sin budget för att finansiera skolbiblioteksverksamheten, med förklaringen att de måste göra det för att fullfölja sitt uppdrag. De flesta rektorerna anser att de inte har ekonomiska förutsättningar att upprätthålla eller driva skolbibliotek. Om det stämmer verkar det finnas ett glapp mellan de nationella kraven, huvudmannen och möjligheterna för rektorer att utföra sitt uppdrag kring skolbiblioteksverksamhet. Vi tänker att det skulle kunna hjälpa rektorerna om uppdraget med skolbiblioteksverksamhet tydliggörs och hur de ska prioritera utifrån de förutsättningar de har.

I rapporten framkommer det att rektorerna efterfrågar utbildade skolbibliotekarier som har särskild kompetens för uppdraget. Vem som ska ansvara för skolbiblioteksverksamheten och på hur många timmar, ser olika ut för de olika skolorna. När det inte finns budget till det, eller utbildad skolbibliotekarie att tillhandahålla, fördelas ansvaret till en skolbiblioteksansvarig som ofta har mycket begränsad tid avsatt till uppdraget. Utifrån rektorernas svar är det i första hand ansvarig lärare på skolan, som är intresserade av skolbibliotek, som får ett visst antal timmar i uppdrag att driva skolbiblioteksverksamheten. Några skolor har förstelärare som får mandat att ansvara för skolbiblioteket, och i ytterst få fall har skolan en utbildad skolbibliotekarie. Därav ser också skolbiblioteksverksamheten olika ut. Begränsat med timmar för uppdraget som skolbiblioteksansvarig kan bidra till att eleverna på dessa skolor inte har samma förutsättningar att få det stöd som ett skolbibliotek kan erbjuda.

Utvecklingsområden

Utifrån resultaten i rapporten har vi listat fyra utvecklingsområden för att öka kvaliteten i undervisningen och skapa större likvärdighet i skolor i Göteborgs stad. Dessa

utvecklingsområden är; ekonomi, kompetensförsörjning, lokaler och samverkan kring samtliga perspektiv på skolbiblioteksverksamhet.

Ekonomi

När vi har intervjuat rektorer anser de att deras ekonomi inte räcker till för att skapa en fullvärdig skolbiblioteksverksamhet. I svaren finner vi att de skolor som har en fungerande skolbiblioteksverksamhet, har antingen en högre skolpeng än de andra, fler antal elever vilket ger större möjlighet till gemensamma resurser, har en nybyggd skola, eller har valt att överträda budget för att nå upp till målen. Om detta stämmer är det givetvis oroväckande att skolbiblioteksverksamhet inte ryms inom en ordinarie budget.

Vad vi har förstått finns det inte externa medel att söka, men vi har sett att nedanstående punkter kan undersökas av huvudman och rektor för att eventuellt bidra till en bättre ekonomi:

- **Tydliggöra uppdrag och mål:** Göra uppdraget tydligare och sätta upp mål tillsammans med rektorerna för vilken kvalitet som går att ha på skolbiblioteksverksamheten utifrån rådande ekonomi.
- **Se över budget för äldre skolbyggnader jämfört med nybyggda:** Finns det en ojämlikhet i budget för skolor som är äldre och nybyggnationer? Går den i så fall att jämna ut för att få till större likvärdighet?
- **I högre grad använda bokbestånd och multimedia gemensamt med andra:** Finns det möjlighet att minska kostnader för bokbestånd och multimedia genom att i högre grad använda dem gemensamt med andra skol- och folkbibliotek? Samt att öka användningen av Skolbibliotekscentralens tjänster.
- **Gemensamma licenser för läromedel:** Detta har inte tagits upp i rapporten, men vi vill ändå ta med denna punkt då vi ser att det skulle kunna gynna skolornas ekonomi om det fanns förvaltningsgemensamma avtal för de mest använda läromedlen, där det går att få bättre pris än om enskilda skolor sluter enskilt avtal. Detta skulle kunna öka förutsättningar till likvärdighet. Denna fråga kan vara intressant att diskutera tillsammans med avdelningen för innovation och digitalisering och se vem som eventuellt kan göra vad.

Kompetensförsörjning

Inom kompetensförsörjning ser vi utifrån intervjuerna att rektorerna behöver stöd med:

- **Rekrytering av utbildad personal:** Rektorerna upplever att det är svårt att rekrytera drivande och utbildad personal, och skulle behöva stöd med att hitta

dessa personer. Flera rektorer nämner det som avgörande i en rekrytering att veta att den ansökande är driven, då det behövs i en komplex arbetsmiljö.

- **Dela på tjänster för personal:** Underlätta för rektorer så att de kan rekrytera skolbibliotekarie eller skolbiblioteksansvarig på deltid.
- **Fortsatt utbildning:** När vi frågar rektorerna själva är de nöjda med den utbildning som erbjuds skolbibliotekarier och skolbiblioteksansvariga, och känner inte att de själva behöver utbildning i någon högre grad. Men de vill att de utbildningsinsatser som görs ska fortsätta. Vissa säger också att de skulle önska mer utbildning när deras skolbiblioteksverksamhet utvecklas ännu mer, men inte just nu.
- **Gemensam utbildning för olika roller:** Flera rektorer har nämnt att de uppskattar den utbildning som SBC och digitaliseringsavdelningen anordnat tillsammans för skolbibliotekarier, skolbiblioteksansvariga och IKT-pedagoger. Vi ser att det kan ge mervärde att fler roller, som till exempel språkutvecklare, går utbildningar tillsammans för att skapa gemensamma arbetssätt.

Lokaler

Flera rektorer svarar att de har svårigheter med att organisera skolbibliotek när de inte har tillgång till lämpliga lokaler. De skolor som har svårt att kunna ha ett skolbibliotek på grund av platsbrist löser det genom att bland annat använda lektionssalar som skolbibliotek. Några rektorer beskriver hur de försöker flytta skolbiblioteksverksamheten in i de enskilda klassrummen, eller i mindre kapprumsbibliotek. En skola har löst platsbristen med vikhägar i fritidshemmets lokaler för att ingen på skolan ville göra biblioteket mindre. När lokalerna är begränsade kan det skapa hinder för elever och lärare att använda skolbiblioteken i sin undervisning så som de önskar och behöver, eller förväntas göra.

Vi tänker att följande åtgärder skulle kunna hjälpa till att åtgärda lokalbrist:

- **Erfarenhetsutbyte och omvärldsbevakning kring lösningar för lokaler:** Se till att synliggöra olika sätt att få till lokaler med fungerande hållbara lösningar.
- **Samverkan med närliggande skolor:** Se om det går att dela lokaler med närliggande skolor.
- **Samverkan med folkbibliotek:** Se om det går att samarbeta med närliggande folkbibliotek kring lokaler.

Samverkan kring samtliga perspektiv på skolbiblioteksverksamhet

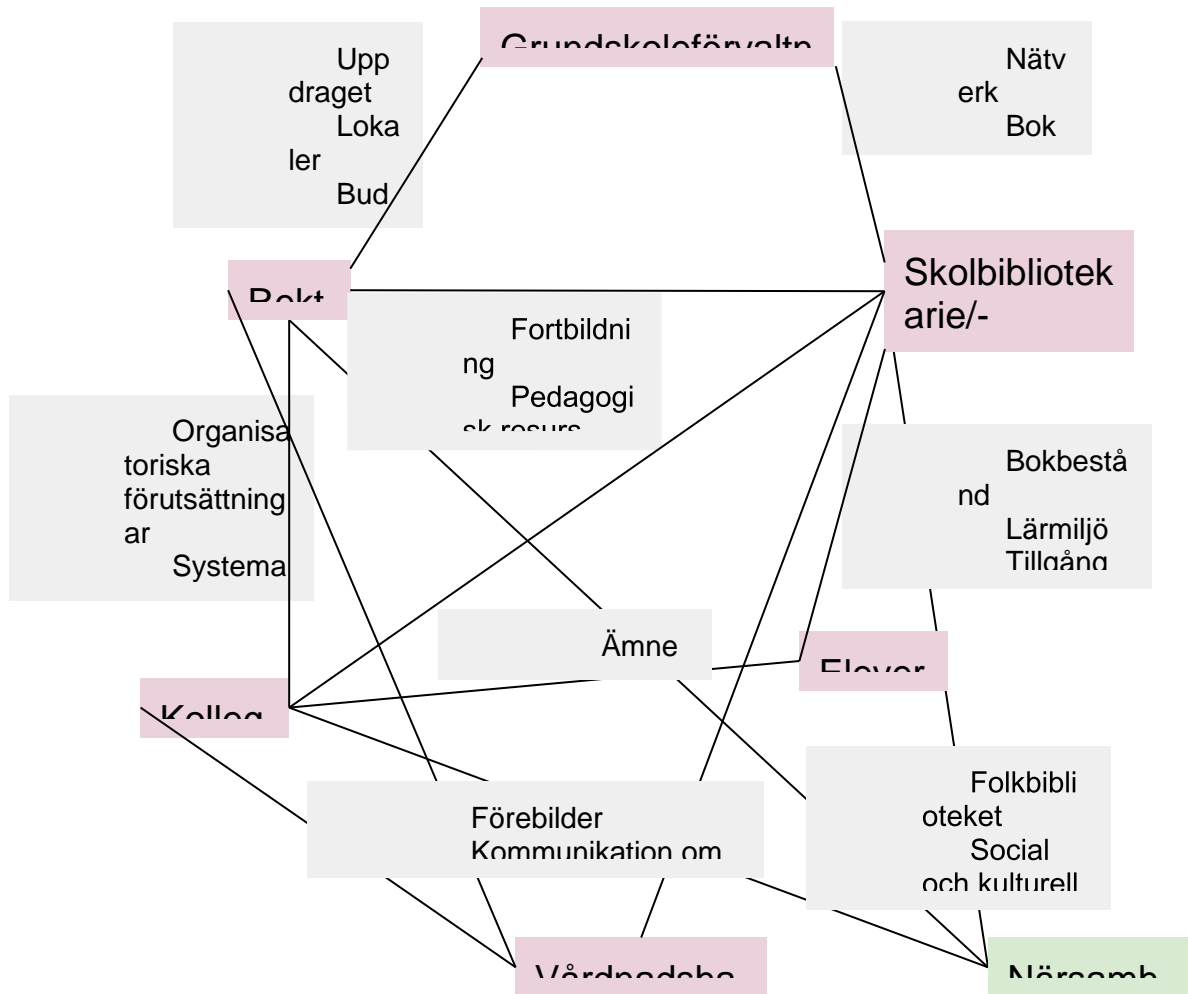
I rapporten ser vi att skolorna främst arbetar med språk-, läs- och skrivutvecklande arbete i förhållande till skolbiblioteksverksamheten, och i många fall knappt alls med övriga perspektiv.

Vi tänker att följande åtgärder skulle kunna bidra till att skolorna arbetar mer med fler perspektiv:

- **Systematiskt kvalitetsarbete:** Få rektorer arbetar med skolbiblioteksverksamhet i det systematiska kvalitetsarbetet, de som gör det säger att det stärker utvecklingsarbetet i skolbiblioteksverksamheten.
- **Kollegialt lärande:** För att få till fungerande skolbiblioteksverksamhet krävs det att flera roller samarbetar, som skolbibliotekarie, skolbiblioteksansvarig, IKT-pedagog, språkutvecklare och ämneslärare. Rektor behöver avsätta tid och rum för att den samverkan ska uppstå.
- **Gemensamma studiebesök:** En del rektorer nämner att de verkligen uppskattar studiebesök, men också att det då är bra om studiebesöket innehåller skolbiblioteksverksamhet som en del i en komplex skola, och hur den kan integreras.

Förslag på frågor kopplat till olika roller

Bilden nedan beskriver de frågor som vi identifierat som intressanta att arbeta vidare med utifrån vår rapport. Vi har också försökt att placera dem utifrån roller kopplat till skolbiblioteksverksamhet. Placeringen av frågorna är framför allt baserat på ansvar utifrån styrdokumentet men också av de svar vi fått från rektorer och elever kring vart de tycker att de hör hemma och fungerar bäst.

Inför upprättandet av skolbiblioteksplanen

Utifrån rapportens reflektioner och diskussioner kan följande beaktas vid arbetet med en skolbiblioteksplan:

- Tydliggöra uppdraget kring vad som ingår i skolbiblioteksverksamhet
- Minimikrav för vad som ska ingå i skolbiblioteksverksamhet utifrån storlek på skola etcetera. Till exempel lokaler, bokbestånd, multimedia, digitala läresurser, utlåningssystem, antal timmar för skolbibliotekarie eller skolbiblioteksansvarig.

- Ett gemensamt arbetssätt kring systematiskt kvalitetsarbete för att öka likvärdigheten.
- Stöd i kompetensutveckling som till exempel fortbildning, rekrytering.
- Se över likvärdigheten i budget beroende på skolors olika storlekar, äldre skolor och nybyggnationer.
- Erfarenhetsutbyte och omvärldsbevakning, till exempel studiebesök, nätverk, lärande exempel.
- Skapa förutsättningar för samverkan mellan Skolbibliotekscentralen, folkbibliotek, kulturskolan, närsamhälle och skolbibliotek för att skapa en fullskalig skolbiblioteksverksamhet.

Referenslista

Andersson, A. (2019). *Gymnasieelevers syn på skolbibliotekets roll i deras lärande – enkätundersökning av hur elever upplever sig hjälpta av skolbibliotek i världsklass*.

Masteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap.

Bikos, G., Papadimitriou, P., & Giannakopoulos, G. A. (2014). School libraries' impact on secondary education: A users' study. *Library Review*, 63(6/7), 519–530.

Carlsson, U. (red.) (2014). *Medie- och informationskunnighet i nätverksamhället skolan och demokratin : [UNESCOs ramverk för lärare och lärarutbildning] : [analyser och reflektioner]*. Johanneshov: MTM.

Francis, B. H., Lance, K. C., & Lietzau, Z. (2010). *School librarians continue to help students achieve standards: The third Colorado study*. Denver: Colorado State Library.

Gärdén, C. (2017). *Skolbibliotekets roll för elevers lärande - En forsknings- och kunskapsöversikt år 2010-2015*. Kungliga biblioteket, Nationell biblioteksstrategi. Linköping: LTAB.

Skolverket (2017). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011: reviderad 2017*. [Stockholm]: Skolverket.

Bilaga 1: Intervjufrågor rektorerna

1. Hur ser den ideala skolbiblioteksverksamheten ut för dig? (specialpedagogik, MIK, digitalisering, språkutvecklande arbete, värdegrundsarbete, jämlikhet, möta olika behov?)
2. Berätta om er skola (prioriterade utvecklingsområden?)
3. Hur länge har du varit rektor?
4. Vad har skolbiblioteket för uppdrag enligt dig?
5. Kan du beskriva er skolbiblioteksverksamhet i din skola? (kompetenser, skolbibliotekarie/eller lärare, hur används bibliotek i undervisning? Av lärare resp. elever. Lärare insatta i skolbibliotekaries uppdrag, integrerat i flera ämnen).
6. Hur arbetar du som rektor för att stödja skolbiblioteksverksamhet? (Vad tror du är viktigast för att åstadkomma ett bra samarbete mellan skolbibliotekarie och lärare på er skola? Rektors förväntningar).
7. Vad finns för utmaningar (i uppdraget, i verksamheten, lokalerna?)
8. Om du fick förändra något, vad skulle det vara?
9. Har du eller pedagogerna behov av kompetensutveckling? Kring vad?
10. Kan du beskriva din roll/ansvar för att utveckla skolbiblioteksverksamheten? (samverkan mellan lärare och skolbibliotekarie? Förväntningar på att lärare använder skolbibliotek? Tid för lärare och bibliotekarie att planera verksamhet? gemensam planering?)
11. Kan du beskriva vad ett skolbibliotek med hög kvalitet är för dig? (finns skolbibliotek med i skolans kvalitetsarbete?)
12. Om du behöver hjälp att lösa något eller vill ha inspiration, vart vänder du dig?
13. Har du något mer du vill tillägga?

Bilaga 2: Intervjufrågor eleverna

Vad tänker du på när jag säger skolbibliotek?

Använder du skolbiblioteket och i så fall till vad? Varför, varför inte?
Hur använder du skolbiblioteket? Vad kan du få för hjälp av skolbibliotekarien?
Om du fick bestämma vad som ska finnas på ett skolbibliotek, vad skulle du vilja ha då?
Vad skulle ett bibliotek behöva ha för att du skulle kunna bli intresserad?
Vad arbetar ni med i skolan just nu? Hur använder ni/skulle ni kunna använda skolbibliotek i det arbetet?
Upplever du att du är bra på att söka efter nyheter och faktainformation till dina uppgifter? Upplever du att du är bra på att avgöra om du kan lita på nyheter, fakta och information som du hittar?
Vet du vilken roll skolbibliotekarien har?
Hur trivs du i skolbiblioteket?

Bilaga 3: Informationsbrev till rektorerna

Hej!

Vi har i uppdrag av Grundskoleförvaltningen att undersöka rektorers och elevernas syn på skolbibliotek. Resultaten som genereras utifrån era svar kommer att ligga till grund för kommande skolbiblioteksplan som Eeva Bolin Johansson, Tf avdelningschef samordning och stöd Skolbibliotekscentralen kommer utforma.

Syftet med undersökningen är att ta del av hur ni rektorer upplever ert uppdrag kring skolbibliotek - vad fungerar bra och vad är utmanande? Vi vill också intervju elever om skolbibliotekets eventuella roll i deras lärande, exempelvis elever från elevrådet.

Vi önskar intervju just dig för att få en geografisk representativitet, vilket är av stor vikt för att få ett bra underlag. Vi är intresserade att intervju dig oavsett hur stor eller liten grad av skolbiblioteksverksamhet er skola har.

Skicka gärna förslag på intervjutid med vändande mejl. Intervjuerna genomförs i september och beräknas ta cirka en timme. Era svar kommer vara anonyma i vår rapport. Vi ser fram emot att ta del av dina erfarenheter.

Intervju med elever

På några skolor önskar vi också intervju elever från exempelvis era elevråd. Vi träffar då eleverna i grupp (cirka tre personer) och intervjun tar ungefär en timme. Ni avgör i så fall vid vilken tidpunkt det kan vara lämpligt. Ge gärna flera förslag på tider.

Har ni några frågor eller funderingar är ni välkomna att höra av er till oss:

- Annika Hellberg, lektor, Center för skolutveckling
Annika.hellberg@educ.goteborg.se
Tel: 0700-901148
- Maria Eriksson, utvecklingsledare, Center för skolutveckling
Maria.a.eriksson@educ.goteborg.se
Tel: 0767-708984